

Veliki admiral Erich Raeder kao vrhovni zapovjednik njemačke mornarice 1928.-1943. g.

Foder, Karlo

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:725465>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Karlo Foder

**VELIKI ADMIRAL ERICH RAEDER KAO
VRHOVNI ZAPOVJEDNIK NJEMAČKE
MORNARICE 1928.-1943. G.**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

Karlo Foder

**VELIKI ADMIRAL ERICH RAEDER KAO
VRHOVNI ZAPOVJEDNIK NJEMAČKE
MORNARICE 1928.-1943. G.**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Stjepan Ćosić
Sumentor: dr. sc. Vladimir Šumanović

Zagreb, 2020.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF CROATIAN STUDIES
DEPARTMENT OF HISTORY

Karlo Foder

**GRAND ADMIRAL ERICH RAEDER AS
COMMANDER-IN-CHIEF OF THE GERMAN
NAVY 1928-1943**

MA WORK

Supervisor: Prof. Stjepan Ćosić, PhD
Supervisor: Vladimir Šumanović, PhD

Zagreb, 2020.

Veliki admiral Erich Raeder kao vrhovni zapovjednik njemačke mornarice 1928.-1943. g.

Sažetak

Na temelju relevantnih izvora i literature, u radu se analizira dio životopisa i vojne karijere velikog admirala Ericha Raedera, jednog od najvažnijih pomorskih zapovjednika 20. stoljeća. Glavni dio rada obuhvaća razdoblje između 1928. i 1943. g., u kojem je Raeder obnašao funkciju vrhovnog zapovjednika njemačke mornarice. Rad prati Raederovu karijeru od dolaska na poziciju vrhovnog zapovjednika mornarice Weimarske Republike 1928. g., dolaska Hitlera na vlast 1933. g., razdoblje ponovnog naoružavanja Njemačke između 1933. i 1939. godine, izbijanja Drugoga svjetskog rata te završava Raederovom ostavkom krajem siječnja 1943. g.

Ključne riječi: Erich Raeder; admiral; *Reichsmarine*; *Kriegsmarine*; Drugi svjetski rat; ratna mornarica; Treći Reich.

Grand Admiral Erich Raeder as Commander-in-Chief of the German Navy 1928-1943

Abstract

Based on the relevant sources and literature, this graduate thesis analyzes a part of the biography and military career of Grand Admiral Erich Raeder, one of the most important naval commanders of the 20th century. The main part of the thesis covers the period between 1928 and 1943, during which Raeder served as Commander-in-Chief of the German Navy. The thesis follows Raeder's career from reaching the position of Commander-in-Chief of the Weimar Republic Navy in 1928, Hitler's coming to power in 1933, the period of German rearmament between 1933 and 1939, the outbreak of World War II and ends with Raeder's resignation in late January 1943.

Keywords: Erich Raeder; Admiral; *Reichsmarine*; *Kriegsmarine*; World War II; Navy; Third Reich.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Tema	1
1.2. Metoda	2
1.3. Historiografija.....	2
2. RAEDEROVA KARIJERA DO 1928. G.....	4
2.1. Raederova karijera od ulaska u mornaricu do izbijanja Prvog svjetskog rata.....	4
2.2. Raeder i Prvi svjetski rat	8
2.3. Razvoj i ustrojstvo poslijeratne mornarice.....	11
3. RAEDER KAO VRHOVNI ZAPOVJEDNIK <i>REICHSMARINE</i> 1928.-1933. G.	17
4. ŠIRENJE NJEMAČKE MORNARICE U TREĆEM REICHU 1933.-1939. G.	25
4.1. Dolazak Adolfa Hitlera na vlast i prvi susreti sa Raederom	25
4.2. <i>Reichsmarine</i> postaje <i>Kriegsmarine</i> i Anglo-njemački pomorski sporazum.....	28
4.3. <i>Kriegsmarine</i> tijekom Španjolskog građanskog rata	32
4.4. Blomberg-Fritsch afera, Hitler učvršćuje vlast nad oružanim snagama	33
4.5. „Plan Z“ i godina Raederovog trijumfa (1939.)	37
5. IZBIJANJE DRUGOGA SVJETSKOG RATA I POMORSKE OPERACIJE DO INVAZIJE NA SSSR.....	41
5.1. Invazija na Poljsku i pomorske operacije do travnja 1940. godine.....	41
5.2. Invazija Danske i Norveške.....	44
5.3. Operacija „Morski lav“ - planirana invazija Engleske	47
5.4. Pomorske operacije od jeseni 1940. g. do invazije na SSSR	49
6. POMORSKE OPERACIJE <i>KRIEGSMARINE</i> OD INVAZIJE NA SSSR DO PROSINCA 1942. G.....	51
6.1. Raederova „Meditranska strategija“ nasuprot „Hitlerove“ invazije na SSSR.....	51
6.2. Operacija „Zerberus“ i povlačenje kapitalnih brodova u Norvešku.....	54
6.3. Bitka na Barentsovom moru.....	55
7. RAEDEROVA OSTAVKA, KRAJ RATA I SUĐENJE U NÜRNBERGU	57
8. ZAKLJUČAK.....	59
9. BIBLIOGRAFIJA	62

1. UVOD

1.1. Tema

Tema Drugog svjetskog rata oduvijek je bila vrlo popularna kako u svjetskoj tako i u hrvatskoj historiografiji. Dok u svjetskoj historiografiji možemo pronaći radove na sve moguće teme vezane uz Drugi svjetski rat, od općih pregleda rata ili pojedinih bitaka do biografija sudionika, hrvatska se historiografija većinom usredotočuje na zbivanja vezana uz Drugi svjetski rat na našim prostorima. Međutim, jedna od slabije istraženih tema Drugog svjetskog rata je *Kriegsmarine* (njemačka ratna mornarica 1935.-1945.). U inozemnoj historiografiji, većinom njemačkoj, engleskoj i američkoj, knjige i radovi koji se bave njemačkom ratnom mornaricom tijekom Drugog svjetskog rata u najvećoj su mjeri povijesni pregledi ili povijest i djelovanje ratnih brodova i podmornica. Ono što nedostaje su biografije glavnih visokih zapovjednika (admirala) *Kriegsmarine*. Od 340 admirala, koji su u razdoblju Trećeg Reicha (između 1933. i 1945. g.) bili u aktivnoj službi ili stavljeni na raspolaganje *Kriegsmarine*, postoje biografije (na engleskom ili njemačkom jeziku) samo nekolicine njih: velikog admirala Ericha Raedera¹, velikog admirala Karla Dönitza², generaladmirala Hermanna Boehma³, admirala Otta von Schradera⁴, admirala Wilhelma Canarisa⁵, admirala Theodora Krancke⁶, admirala Günthera Lütjensa⁷ i admirala Otta Ciliaxa⁸. Upravo zbog činjenice da ne postoji mnogo biografija njemačkih admirala iz Drugoga svjetskog rata, tema ovoga rada je predstaviti i analizirati dio životopisa i vojne karijere velikog admirala Ericha Raedera, jednog od najvažnijih pomorskih zapovjednika 20. stoljeća. Glavni dio ovoga rada posvećen je razdoblju između 1928. i 1943. g., u kojem je Raeder obnašao funkciju vrhovnog zapovjednika njemačke mornarice. Kao vrhovni zapovjednik mornarice, Raeder je odigrao ključnu ulogu u jačanju i ponovnoj izgradnji njemačke mornarice prije izbijanja Drugoga

¹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, Naval Institute Press, Annapolis, 2006.

² PADFIELD, Peter, *Dönitz: The Last Führer*, Thistle Publishing, London, 2013.

³ KLIEM, Eberhard, *Generaladmiral Hermann Boehm*, Isensee Verlag, Oldenburg, 2011.

⁴ BÖCKER, Michael, *Admiral Otto von Schrader (1888-1945): Marineoffizier in der Zeit der Weltkriege*, 2015.

⁵ HOHNE, Heinz, *Canaris: Hitler's Master Spy*, Cooper Square Press, New York, 1999.; MUELLER, Michael, *Canaris: The Life and Death of Hitler's Spymaster*, Frontline Books, Barnsley, 2017.

⁶ PFANNES, Charles E.; SALAMONE, Victor A., *The Great Admirals of World War II, Volume II: The Germans*, Zebra Books, New York, 1984., str. 109-150.

⁷ PFANNES; SALAMONE, *The Great Admirals of World War II, Volume II: The Germans*, 1984., str. 151-196.

⁸ PFANNES; SALAMONE, *The Great Admirals of World War II, Volume II: The Germans*, 1984., str. 197-223.

svjetskog rata. Između rujna 1939. i siječnja 1943. g. vrlo je uspješno vodio znatno nadjačanu *Kriegsmarine* u sukobima sa Velikom Britanijom, koja je bila daleko najopasniji njemački protivnik na moru.

1.2. Metoda

Za potrebe pisanja ovoga rada autor se koristio izvorima, objavljenim izvorima i literaturom na engleskom i njemačkom jeziku. Sakupivši, tijekom duljeg niza godina, velik broj radova na temu *Kriegsmarine*, autor je na raspolaganju imao radove koji su obradili sve najvažnije aspekte njemačke ratne mornarice i njenog djelovanja u Drugome svjetskom ratu. Osim radova koji se bave njemačkom ratnom mornaricom ili ratnim brodovima općenito, posebnu važnost imaju radovi vezani uz samu ličnost velikog admirala Raedera. Ovdje valja naglasiti važnost Raederove autobiografije, te jedine opširne biografije napisane o Raederu, koje je autor koristio kao glavne izvore podataka. Ostali izvori i literatura korišteni su kako bi se nadopunili podatci iz Raederove autobiografije i biografije, te kako bi se dao širi kontekst Raederovog sudjelovanja u događajima prije početka i tijekom Drugoga svjetskog rata.

1.3. Historiografija

Veliki admiral Erich Raeder vrlo je važna osoba u pomorskoj povijesti 20. stoljeća koja je u današnjoj historiografiji prilično zanemarena. Tome svjedoči činjenica da postoji vrlo mali broj znanstveno-kritičkih radova koji se bave isključivo Raederovom ličnosti. Za razliku od drugih poznatijih političara i vojnih zapovjednika Trećega Reicha, o kojima je napisan velik broj knjiga i biografija, o Raederu postoje samo dva opširna historiografska djela. Prvo je Raederova autobiografija naziva *Mein Leben* („Moj život“). Zanimljivo je da Raeder nije sam napisao svoju autobiografiju, već je to na njegovu molbu napravio admiral u mirovini Erich Förste. Förste je autobiografiju napisao na temelju Raederovih bilježaka i uputa te je prvo izdanje, nakon Raederovog pregleda i dopuštenja, objavljeno 1957. g. na njemačkome jeziku. Förste je, međutim, naveden samo kao urednik. Djelo je 1960. g. prevedeno i objavljeno na engleskom jeziku (pod

nazivom *My Life*) u nakladi Pomorskog instituta Sjedinjenih Američkih Država (*United States Naval Institute*). Reizdanje engleskog prijevoda, te ujedno i izdanje koje je autor koristio za pisanje ovoga rada, objavljeno je 2001. g. pod nazivom *Grand Admiral*⁹. Raederova autobiografija daje važan uvid u njegovo razmišljanje i postupke, ali je istovremeno i problematična iz razloga što, kao i velik broj drugih autobiografija njemačkih časnika objavljenih nakon Drugoga svjetskog rata, u njoj Raeder pokušava opravdati svoje postupke tijekom rata, govori kako je bio samo običan vojnik koji je slijedio zapovijedi, te često prebacuje krivicu na druge (najčešće Hitlera i druge partijske dužnosnike). Drugo historiografsko djelo o Raederu, biografiju naziva *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, napisao je i objavio Keith W. Bird 2006. g. Ta je knjiga prva (ali i jedina) cjelovita biografija velikog admiral Raedera u svjetskog historiografiji. Ta činjenica potvrđuje njezinu važnost i čini ju, uz Raederovu autobiografiju, temeljnim znanstvenim djelom u proučavanju Raederove ličnosti (mogućnost usporedbe autobiografije i biografije). Međutim, budući da je glavni autorov motiv, osim prikaza Raederovog života i vojne karijere, bio da pobije teze iz Raederove autobiografije u kojoj on brani svoje postupke i prebacuje krivicu na Hitlera i druge nacističke dužnosnike, poželjno je da se u budućnosti napiše barem još jedna biografija Ericha Raedera, koja bi možda dala kritičku interpretaciju, s cjelovitijim pogledom na izvore i literaturu, i zaključke drugačije od onih Keitha W. Birda, koji u ovoj knjizi ipak nije uspješno pobio sve Raederove teze.

Osim ova dva historiografska djela, u knjizi *The Great Admirals of World War II, Volume II: The Germans*, autora Charlesa Pfannesa i Victora Salamonea, Raederu je posvećeno jedno poglavlje od 52 stranice koje donosi njegovu biografiju. Dva znanstvena članka, koji se često citiraju u radovima u kojima se spominje Raeder, jesu: „The Failure of German Sea Power, 1914-1945: Mahan, Tirpitz, and Raeder Reconsidered“¹⁰ i „Raeder versus Wegener—Conflict in German Naval Strategy“¹¹. Oba članka analiziraju razvoj i primjenu njemačke pomorske strategije tijekom dva svjetska rata. Jedna iznenađujuća činjenica jest da, osim Raederove autobiografije i kratkog poglavlja (10 stranica) u knjizi *Hitlers militärische Elite*¹², ne postoji neki opširan

⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, Da Capo Press, Boston, 2001.

¹⁰ HERWIG, Holger H., „The Failure of German Sea Power, 1914-1945: Mahan, Tirpitz, and Raeder Reconsidered“, *The International History Review*, Vol. 10, No. 1 (Feb., 1988), str. 68-105.

¹¹ HANSEN, Kenneth P., „Raeder versus Wegener—Conflict in German Naval Strategy“, *Naval War College Review*: Vol. 58: No. 4, 2005.

¹² FISCHER, Kurt, „Großadmiral Dr. phil. h. c. Erich Raeder“, u: UEBERSCHÄR, Gerd R. (ur.), *Hitlers militärische Elite*, Theiss, Darmstadt, 2015.: 185-195.

znanstveno-kritički rad o Raederu, kao što su monografija ili biografija, na njemačkome jeziku. Autor jedine Raederove biografije, Keith W. Bird tvrdi kako je Raederov nasljednik na mjestu vrhovnog zapovjednika *Kriegsmarine*, veliki admiral Karl Dönitz (dotadašnji zapovjednik podmornica), „bio kontroverzniji te je privukao više pažnje povjesničara. Dönitzova nacistička retorika, ozloglašena podmorničkog ratovanja te njegovo kratko vrijeme kao predsjednik Reicha i Hitlerov nasljednik zasjenili su Raedera te su dominirali poslijeratnom historiografijom. S druge strane, Raederovo tvrdoglavo vjerovanje u superiornost bojnih brodova nasuprot podmornica i njegovo vođenje Hitlerove *Kriegsmarine* kao „imperijalne kršćanske mornarice“ stvorilo je dojam o njemu kao „zastarjelom“, te nacistički vođe i kasniji povjesničari nisu posvećivali toliko pažnje Raederu kao Dönitzu i njegovim mitologiziranim podmornicama.“¹³ Shodno tome, razumljivo je da ne postoje radovi o Raederu ni u hrvatskoj historiografiji.

2. RAEDEROVA KARIJERA DO 1928. G.

2.1. Raederova karijera od ulaska u mornaricu do izbijanja Prvoga svjetskog rata

Erich Johann Albert Raeder rođen je 24. travnja 1876. godine u Wandsbeku kraj Hamburga, u pobožnoj protestantskoj obitelji srednje klase kao najstariji od trojice sinova. Raederov otac Hans bio je učitelj francuskog i engleskog jezika, dok mu je majka Gertraudt bila uspješna pijanistica.¹⁴ Raeder je bio izrazito bistar učenik te se zanimao za povijest, geografiju, modernu politiku i strane jezike. Raederov duboko religiozni i autoritaran otac bio je strog, ali pravedan roditelj koji je zahtijevao poslušnost te je svoju djecu odgajao na principima „discipline s puno temperamenta i ljubavi, straha od Boga, ljubavi prema istini i čistoći, kako izvana tako i iznutra“.¹⁵ Osim toga, Hans Raeder inzistirao je na redovitom pohađanju crkve te je predvodio svoju obitelj u zajedničkim molitvama. Upravo će takva praksa njegova oca ostaviti traga i na Ericha Raedera, koji će cijeli svoj život ostati duboko religiozna osoba. Iako se mladi Raeder zanimao za politiku, o njoj se nije smjelo raspravljati u njihovom domu. Kao glavni razlog navodi

¹³ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: XV.

¹⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 3.

¹⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 3; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 1.

se nenaklonost Raederova oca prema „partijskoj politici“ novog njemačkog *Reichstaga* te posebice jačanje Socijalne Demokratske Partije. Možda je baš zbog okruženja u kojem je odrastao, Raeder kasnije govorio kako je „iznad partije“ (njem. *Staatspolitische* – brinuo se samo za dobrobit nacije) te da je „apolitičan“.¹⁶

Kako navodi sam Raeder, ideja da se pridruži mornarici nije mu bila ni na kraj pameti kao dječaku.¹⁷ S obzirom da je bio odličan učenik, nakon što je završio školovanje, planirao je studirati medicinu te je želio postati vojni kirurg. Koliko je bio odličan učenik potvrđuje činjenica da je, nakon što se obitelj Raeder 1889. g. preselila iz Wandsbeka u Grünberg, tada 13-godišnji Raeder nadoknadio godinu i pol predavanja iz engleskog jezika i matematike u samo četiri tjedna.¹⁸ Osim toga, Raeder je tečno govorio francuski i engleski jezik te je odlično poznao latinski i grčki, što je bilo preduvjet za studij medicine. No međutim, jedna knjiga odvratila je Raedera od želje da postane kirurg. Na zadnjoj godini školovanja u Grünbergu, Raeder je na jednom natjecanju osvojio knjigu u kojoj se opisuje krstarenje oko svijeta princa Heinricha (mlađeg brata cara Wilhelma II.) kao pomorskog kadeta. Raeder je bio toliko oduševljen tom knjigu da ju je čitao cijele te godine sve do trenutka kada je napamet znao kako izgleda život kadeta u mornarici.¹⁹ U ožujku 1894. g. Raeder je rekao svom ocu da ne želi studirati medicinu nego da se želi pridružiti mornarici, te ga je zamolio da pošalje pismo vrhovnom zapovjedništvu mornarice (*Oberkommando der Marine*) za njegov upis u Pomorsku školu. Iako su upisi završili još u listopadu 1893. g., ubrzo je stigao pozitivan odgovor nakon čega je Raeder prihvaćen u Pomorsku školu te je pozvan da dođe u Kiel najkasnije do 1. travnja.

Raeder se mornarici službeno pridružio 16. travnja 1894. godine.²⁰ Nakon šest tjedana u Pomorskoj školi u Kielu Raeder je raspoređen na svoju prvu morsku dužnost, školski brod „Stosch“, na kojem je boravio do travnja 1895. godine. Raeder je prvu godinu u mornarici završio kao najbolji u svojoj generaciji kadeta, činjenica na koju je bio jako ponosan.²¹ Sljedeći važan događaj u Raederovoj karijeri bio je premještaj na oklopnu krstaricu „Deutschland“ u prosincu

¹⁶ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 2.

¹⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 3.

¹⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 4; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 4.

¹⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 5.

²⁰ HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1990.: 79.

²¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 8; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 5.

1897. g., s kojom je putovao na Daleki istok kao signalni časnik (časnik za komunikaciju). „Deutschland“ je bio zastavni brod Eskadre Dalekog istoka, čiji je zapovjednik bio upravo princ Heinrich²², koji je također boravio na tom brodu prilikom putovanja na Daleki istok.²³ U svojoj autobiografiji, Raeder iskazuje posebno poštovanje i divljenje prema princu Heinrichu. Tijekom 1898. g. započela je i Raederova karijera kao pisca. Kako navodi Raeder, sve od trenutka kada je napustio Njemačku, radio je na detaljnoj studiji o Filipinima, za potrebe koje je sam naučio španjolski jezik.²⁴ Ta studija naziva „Filipinska pobuna protiv španjolske dominacije“ izašla je u trenutcima trajanja Španjolsko-američkog rata koji je završio nepovoljno za Španjolsku. Bird tvrdi kako su Raederova iskustva na Dalekome istoku tijekom formativnih godina njemačke kolonijalne i pomorske ekspanzije, bila ključna za razvitak njegove karijere i pomorske strategije.²⁵ Vrlo važnu ulogu u tome imali su Raederovi susreti i interakcija sa nekima od najznamenitijih njemačkih pomorskih časnika (kao što su princ Heinrich, grof Maximilian von Spee i Georg Alexander von Müller), koji će se najviše iskazati tijekom Prvoga svjetskog rata.

Nakon služenja na kopnu i nekolicini brodova, Raeder je 1. listopada 1903. g. prihvaćen na Pomorsku akademiju u Kielu, u kojoj su se časnici koji su uspješno položili sve preduvjete na moru, dalje školovali za poslove u višim stožerima mornarice (npr. Admiralitetu i Pomorskom direktoratu).²⁶ Osim toga, tijekom boravka na Akademiji, napisao je još dva rada: rad koji se bavi problemima uspostave pomorske blokade te ekonomsko-vojnu studiju o SAD-u na Pacifiku. Raederovi rani radovi pokazali su njegovu sposobnost za proučavanje širokog raspona tehničkih, strateških, ekonomskih, političkih i pravnih problema.²⁷

Početak travnja 1906. g. Raeder je premješten u Ured za novosti (*Nachrichtenbüro*), jedan od odsjeka Carskog pomorskog ureda (*Reichsmarineamt*) u Berlinu.²⁸ Njegova dužnost bila

²² Prinz Heinrich von Preußen (14. kolovoza 1862. g. – 20. travnja 1929. g.) bio je mlađi brat cara Wilhelma II. U mornaricu je ušao 1877. g. te je 04. rujna 1909. g. promaknut u čin velikog admirala (*Großadmiral*), najviši čin u njemačkoj mornarici. Od 1. listopada 1909. do 10. kolovoza 1919. g. obnašao je dužnost Generalnog inspektora mornarice (*Generalinspekteur der Marine*), te je tijekom Prvoga svjetskog rata bio Vrhovni zapovjednik pomorskih snaga Baltičkoga mora (od 31. srpnja 1914. do 24. siječnja 1918. g.). Za više o princu Heinrichu vidite: HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 2: H-O*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1989.: 45-47.

²³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 15.

²⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 20.

²⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 6.

²⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 25.

²⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 14.

²⁸ HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 80.

je čitati i sažimati strane novine i časopise koji su se bavili pomorskim temama, te uređivati njemačke profesionalne pomorske publikacije, *Marine Rundschau* i *Nauticus*, godišnjak njemačkih pomorskih poslova.²⁹ Raeder je tijekom službe u Uredu za novosti razvio blizak radni odnos sa admiralom Alfredom von Tirpitzom³⁰, koji je kao državni tajnik Carskog pomorskog ureda bio vrlo zainteresiran za tisak i njegove komentare o pomorskim pitanjima. Raeder u svojoj autobiografiji Tirpitz naziva ocem moderne njemačke mornarice te navodi kako su pod njegovim „inteligentnim vodstvom položeni temeljni principi flotnih taktika, kao osnova za organizaciju buduće njemačke flote. Njegove teorije, dugo su godina predstavljale taktičku „Bibliju“ mornarice.“³¹ Međutim, Raeder je bio kritičar Tirpitzove manipulacije zapovjedne strukture unutar mornarice, koja je bila podijeljena na Admiralski stožer (*Admiralstab*), Pomorski kabinet (*Marinekabinett*) i Tirpitzov Carski pomorski ured. Godine 1899. Tirpitz je cara Wilhelma nagovorio da ukine Vrhovno zapovjedništvo mornarice (*Oberkommando der Marine*), čime je dodatno decentralizirana zapovjedna struktura mornarice. Tirpitz je time želio utjecati izravno na samog *Kaisera* (koji je tada postao vrhovni zapovjednik mornarice), preko kojeg je nametnuo svoju politiku i eliminirao potencijalne suparnike. To mu je i uspjelo prije Prvoga svjetskog rata, ali kada je izbijanjem rata očekivao dobiti vrhovno zapovjedništvo nad mornaricom, to se nije ostvarilo te je bio prisiljen dati ostavku.³² Kada je Raeder postao vrhovni zapovjednik mornarice, bio je odlučan izbjeći Tirpitzovu sudbinu te je stvorio jedinstvenu zapovjednu strukturu, kako za unutarnje mornaričke poslove tako i za pomorske operacije.³³

Nakon tri godine provedene u Uredu za novosti, Raeder je u listopadu 1908. g. ponovno vraćen u službu na moru. U dva navrata je služio kao časnik za navigaciju na oklopnj krstarici „Yorck“ i kratko na brodu obalne obrane „Hildebrand“.³⁴ Nakon toga, nadao se da će mu biti

²⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 28; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 14.

³⁰ Alfred von Tirpitz (19. ožujka 1849. g. – 6. ožujka 1930. g.) je između 15. lipnja 1897. i 15. ožujka 1916. g. obnašao dužnost državnog tajnika Carskog pomorskog ureda, moćnog administrativnog ogranka Carske mornarice (*Kaiserliche Marine*). Dana 27. siječnja 1911. g. promaknut je u čin velikog admirala (*Großadmiral*). Tirpitz se danas smatra „ocem“ moderne njemačke mornarice, jer je, počevši krajem 1890.-ih godina, malu obalnu mornaricu pretvorio u moćnu vojnu silu svjetske klase, koja je mogla ugroziti premoć britanske mornarice. Tijekom prve polovice Prvoga svjetskog rata, zbog nemogućnosti njegovih površinskih brodova da se nose sa britanskom mornaricom, Tirpitz je postao glasan zagovaratelj neograničenog podmorničkog ratovanja. Kada car Wilhelm II. nije pristao na tu ideju, Tirpitz je izgubio njegovu podršku te je bio primoran podnijeti ostavku. Za više o admiralu Tirpitzu vidite: HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 447-449.

³¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 13.

³² BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 15-16.

³³ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 16.

³⁴ HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 80.

dodijeljena pozicija časnika za navigaciju na jednoj od novih bojnih krstarica ili na zastavnome brodu „Deutschland“. Međutim, na njegovo veliko iznenađenje, 15. rujna 1910. g. premješten je, kao časnik za navigaciju, na *Kaiserovu* jahtu „Hohenzollern“.³⁵ Služba na „Hohenzollernu“ bila je izuzetno važna za Raedera. Imala je posljedice daleko veće od Raederovog profesionalnog razvoja te je ojačala njegovu priliku za buduće napredovanje.³⁶ Bird tvrdi kako je Raeder bio „reklamiran kao jedna od svijetlih zvijezda mornarice“ te da je bio „gurnut u prvi plan kako bi podsjetio *Kaisera* na obećavajući talent mornarice“.³⁷ Služeći na jahti, osim što je osobno upoznao i radio sa carem Wilhelmom, za kojeg je imao samo riječi hvale, Raeder se susretao i sa vladajućom elitom Njemačke, ali i sa mnogim stranim vođama. Sam Raeder naglašava kako je najviše cijenio imati privilegiju poznavati cara Wilhelma kakav je uistinu bio – običan pojedinac, prilično različit od osobe kakvu je ostatak svijeta zamišljao.³⁸ Početkom listopada 1912. g. Raeder je postao prvi stožerni časnik³⁹ zapovjednika Izviđačkih brodova (*Befehlshaber der Aufklärungsschiffe*). Na ovoj poziciji, Raeder će do pred kraj Prvoga svjetskog rata biti podređen admiralu Franzu von Hipperu⁴⁰, s kojim će razviti vrlo blizak i uspješan radni odnos.

2.2. Raeder i Prvi svjetski rat

Iako je Prvi svjetski rat započeo početkom kolovoza 1914. g., njemačka mornarica poduzela je prvu napadačku akciju tek u studenom. Ishod te akcije, u kojoj je sudjelovao i Raeder, bilo je neuspješno bombardiranje Yarmoutha. U siječnju 1915. g. Raeder je sudjelovao u bitci kod

³⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 32; HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 80.

³⁶ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 16.

³⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 16.

³⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 35.

³⁹ Prvi stožerni časnik po važnosti je bio treći, iza zapovjednika i šefa stožera. Međutim, stožer zapovjednika izviđačkih brodova nije imao šefa stožera sve do lipnja 1917. g., već je njegove poslove obnašao prvi stožerni časnik (u ovome slučaju Raeder). (HILDEBRAND, Hans H., *Die organisatorische Entwicklung der Marine Nebst Stellenbesetzung 1848 bis 1945, Band 1*, Biblio Verlag, Osnabrück, 2000.: 261.)

⁴⁰ Franz Ritter von Hipper (13. rujna 1863. g. – 25. svibnja 1932. g.), rođeni Bavarac, bio je Raederov nadređeni tijekom Prvoga svjetskog rata. U mornaricu je ušao 1881. g. te se istaknuo vrlo uspješnim vođenjem I. izviđačke skupine tijekom rata. Puno četiri godine (između 1. kolovoza 1914. i 11. kolovoza 1918. g.) bio je zapovjednik Izviđačkih brodova i vođa I. izviđačke skupine. Dan nakon promaknuća u čin admirala, 12. kolovoza 1918. g. naslijedio je admirala Reinharda Scheera na poziciji zapovjednika Flote otvorenog mora, te je na toj poziciji ostao do kraja rata. Za više od admiralu Hipperu vidite: HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 2: H-O*, 1989.: 106-108.

Dogger Banka, prvoj većoj pomorskoj bitci Prvoga svjetskog rata, u kojoj su se sukobile njemačke i britanske krstarice. Ishod bitke bio je nepovoljan za Nijemce: izgubljena je oklopnjena krstarica „Blücher“.⁴¹ Krajem travnja 1916. g. Raeder je sudjelovao u operaciji tijekom koje su uspješno bombardirani Lowestoft i Yarmouth, dok je planirana operacija bombardiranja Sunderlanda otkazana zbog loših vremenskih uvjeta. Umjesto bombardiranja Sunderlanda, admiral Reinhard Scheer (zapovjednik Flote) odlučio je napasti britansko brodovlje koje je plovilo u smjeru Skagerraka (Jutlanda). Ishod te operacije biti će najveća pomorska bitka Prvoga svjetskog rata.

Bitka kod Jutlanda odvila se između 31. svibnja i 1. lipnja 1916. godine. Bio je to jedini izravni sukob njemačke Flote otvorenog mora i britanske Velike flote (*Grand Fleet*) tijekom Prvoga svjetskog rata. Tijekom bitke, Raeder je zajedno sa admiralom von Hipperom bio na zastavnome brodu I. izviđačke skupine, bojnoj krstarici „Lützow“. U svojoj autobiografiji Raeder opisuje radni odnos sa von Hipperom tijekom bitke: „Admiral [von Hipper] i ja, koristili smo isti teleskop na zapovjednom mostu te smo razmijenjivali mišljenja o svakoj situaciji, i tek nakon što je to učinjeno izdana je prikladna zapovijed. Što se tiče komunikacija, osobno sam davao admiralu svaku taktičku poruku koja je dolazila, te sam mu predložio kako prikladno postupiti u skladu s istom.“⁴² Bitka kod Jutlanda i danas je historiografska tema koja se neprestano preispituje i analizira. Jedna od posljedica toga je nesuglasnost povjesničara oko ishoda bitke.⁴³

Raeder je 14. lipnja 1917. g. postao šef stožera zapovjednika izviđačkih brodova, te je u srpnju otišao na dopust, i to prvi puta od kada je rat počeo.⁴⁴ Nakon što se vratio s dopusta posebno ga je iznenadio izvještaj koji je otkrio da je došlo do ogromnog pada discipline i morala među posadama bojnih brodova zbog neaktivnosti i monotonosti njihovih dnevnih zadaća. Koliko je to iznenadilo Raedera svjedoči i njegova izjava u autobiografiji: „Do tada nisam mislio da su takve stvari bile moguće u njemačkoj mornarici.“⁴⁵

⁴¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 56; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 21.

⁴² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 73.

⁴³ Važnu ulogu u toj nesuglasnosti imaju brojevi podaci. Britanska mornarica imala je više brodova na raspolaganju od njemačke, ali je zato tijekom bitke i izgubila više brodova. Neki povjesničari bitku kod Jutlanda smatraju taktičkom njemačkom pobjedom, dok drugi smatraju da je ishod bitke bila taktička britanska pobjeda jer je njemačkoj mornarici bio blokiran izlazak na Atlantski ocean. Međutim, najraširenije viđenje jest ono da je ishod bitke bio neriješen. (*Encyclopedia Britannica*, s. v. „Battle of Jutland“, <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Jutland>, pristup ostvaren 31. srpnja 2020.)

⁴⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 81; HILDEBRAND, Hans H., *Die organisatorische Entwicklung der Marine Nebst Stellenbesetzung 1848 bis 1945, Band 1*, 2000.: 261.

⁴⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 81-82.

Nakon pet godina službe u stožeru zapovjednika Izviđačkih brodova, Raeder je željko priželjkivao samostalno zapovjedništvo broda, koje bi mu omogućilo da dalje napreduje unutar mornarice. Admiral von Hipper, nakon što je tjednima odgađao Raederov premještaj, nevoljko se oprostio od svog šefa stožera u siječnju 1918. godine.⁴⁶ Raeder je 17. siječnja postao zapovjednik lake krstarice „Cöln“, njegovo prvo samostalno zapovjedništvo. Važno je napomenuti kako je u odsutnosti broskog kapelana, Raeder nedjeljom osobno vodio vjerske službe na brodu.⁴⁷ Krajem rujna 1918. g., kada je „Cöln“ bio na popravku u brodogradilištu, Raeder je poslan u Spa u Belgiji, gdje se nalazilo Vrhovno zapovjedništvo oružanih snaga (*Großes Hauptquartier*). Tamo je bio predstavnik mornarice u komisiji koja je osnovana za potrebe proučavanja uvjeta primirja, o kojemu se počelo raspravljati zbog sve lošije situacije na zapadnome bojištu.⁴⁸ Kada se vratio na „Cöln“ početkom listopada, Raeder je dobio zapovijed da preda zapovjedništvo nad brodom, te da se odmah uputi u Berlin, gdje je trebao preuzeti funkciju šefa Središnjeg odjela u Carskom pomorskom uredu (*Chef der Zentralabteilung*).⁴⁹ Raederov premještaj u Carski pomorski ured stavio ga je na ključnu poziciju tijekom sloma Njemačkog carstva i revolucije. Kao šef Središnjeg odjela, sudjelovao je u razmatranjima koja će imati presudne implikacije za razvoj nove mornarice. Kao savjetnik pomorskog i političkog vodstva koristio je svaku priliku da utječe na donošenje važnih odluka, ne samo u razvoju legislacije za provizornu mornaricu, već i za novu organizacijsku strukturu. Osim toga, aktivno je utjecao na odluke o osoblju te je regrutirao prijašnje kolege za služenje u novoj mornarici.⁵⁰

Kako se kraj rata približavao, Zapovjedništvo flote planiralo je izvesti posljednju operaciju kojom bi se pokrivala evakuacija vojske i bombardirale britanske pomorske baze. Bila bi to posljednja operacija Carske mornarice u ratu, kojom bi ona poboljšala moral mornara, sačuvala svoju čast i opravdala razlog svog postojanja. U suprotnome, pretrpjela bi sramotan šok jer Flota nije učinila ništa.⁵¹ Osim toga, postojala je bojazan da bi svi brodovi površinske flote mogli biti predani Velikoj Britaniji u slučaju da dođe do primirja.⁵² Međutim, kako navodi Raeder,

⁴⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 84; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 26.

⁴⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 85.

⁴⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 87-88.

⁴⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 89.

⁵⁰ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 32.

⁵¹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 33.

⁵² JONES, Mark, *International Encyclopedia of the First World War*, s. v. „Kiel Mutiny“, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/kiel_mutiny, pristup ostvaren 3. kolovoza 2020.

„subverzivni elementi proširili su glasinu da će flota biti žrtvovana u beznadnoj operaciji samo kako bi spasila svoju čast.“, nakon čega je planirana operacija otkazana.⁵³ Taj će događaj imati puno dalekosežnije posljedice, ne samo za Carsku mornaricu, već i za cijelu Njemačku. Naime, početkom studenog 1918. g. izbila je pobuna mornara i civila u Kielu, koja se ubzro proširila po cijeloj zemlji te je prerasla u revoluciju. Revolucionari, većinom socijalisti i boljševici, zahtijevali su prekid ofenzivnih operacija i primirje pod svaku cijenu.⁵⁴ Revolucija je došla do Berlina 9. studenog, te je kancelar princ Max od Badena, u nadi da sačuva monarhiju, proglasio abdikaciju cara Wilhelma II. Međutim, revolucionari nisu pristali na taj prijedlog nego su proglasili republiku. Dva dana kasnije, 11. studenog 1918. g., Njemačka je potpisala kapitulaciju čime je rat završen nakon četiri godine sukoba. Revolucija je kod Raedera i ostatka časničkog kadra mornarice izazvala dubok šok i nevjericu. Raeder u svojoj autobiografiji navodi kako su „cijelu zemlju uvjerali da je mornarica bila glavni pokretač i zagovornik revolucije, što je rezultiralo narušavanjem njezina ugleda u nekoliko narednih godina“.⁵⁵ Međutim, Raeder je smatrao da su pravi krivci za izbijanje revolucije bili rezervisti i regruti vojske, „koji su progutali političku propagandu nezavisnih socijalnih demokrata i komunista, te su bili za sklapanje mira pod bilo koju cijenu, čak i potkopavanje ratnih napora protiv neprijatelja“.⁵⁶

2.3. Razvoj i ustrojstvo poslijeratne mornarice

Krajem 1918. g. došlo je do reorganizacije zapovjedne strukture njemačke mornarice. Carski admiralski stožer (*Admiralstab der Marine*) i Pomorski kabinet (*Marinekabinett*) su ukinuti, te je njihove poslove preuzelo novo pomorsko zapovjedništvo, Admiralitet (*Admiralität*). Za šefa novog Admiraliteta bio je predložen kontraadmiral Adolf von Trotha, osoba od povjerenja koja je bila pogodna i novoj vladi i mornarici.⁵⁷ Raeder je bio mišljenja kako je von Trotha bio najbolji kandidat, te je osobno otišao kod novog ministra obrane, Gustava Noskea, kako bih mu

⁵³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 91.

⁵⁴ JONES, Mark, *International Encyclopedia of the First World War*, s. v. „Kiel Mutiny“, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/kiel_mutiny, pristup ostvaren 3. kolovoza 2020.

⁵⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 94.

⁵⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 94.

⁵⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 97.

predložio von Trothu.⁵⁸ Von Trotha je 25. ožujka 1919. g. izabran za šefa Admiraliteta te je 16. travnja službeno stvorena „Provizorna mornarica“. U sjeni reorganizacije mornarice bili su događaji povezani sa Flotom otvorenog mora i ratnim brodovima. Nakon kapitulacije Njemačke, bilo je odlučeno da će Flota biti internirana u neutralnoj luci te da će se od tamo odlučivati o njenoj sudbini. Međutim, Flota, tada pod zapovjedništvom kontraadmirala Ludwiga von Reutera, bila je internirana u Scapa Flowu u Škotskoj, glavnoj britanskoj pomorskoj bazi. Kada je stigla vijest sa mirovne konferencije u Parizu, kojom je odlučeno da Njemačka neće imati pravo niti na jedan brod iz carske flote, i da će svi brodovi biti podijeljeni među državama pobjednicama, odlučeno je da se brodovi potope kako bi se sačuvala čast Flote.⁵⁹ Dana 21. lipnja 1919. g. kontraadmiral von Reuter naredio je da se potope sva 74 broda koji su se u tome trenutku nalazili u Scapa Flowu (na kraju ih je uspješno potopljeno 52). Raeder tvrdi kako je pritom ne samo obnovio moral mornarice, već je i postavio temelj za eventualnu obnovu njemačke flote.⁶⁰

Iako je čast Flote bila sačuvana nakon događaja u Scapa Flowu, mornarica se morala suočiti sa novim problemom, koji će ostaviti dugoročne posljedice na razvoj i ponovnu izgradnju poslijeratne mornarice. Bio je to Versailleski mirovni sporazum koji je potpisan 28. lipnja 1919. godine. Prema odrednicama sporazuma, osoblje njemačke mornarice nije smjelo premašiti brojku od 15 tisuća, od čega je časnika smjelo biti maksimalno 1 500.⁶¹ Njemačka je mornarica za obranu svojih teritorijalnih voda smjela zadržati šest bojnih brodova klase *Deutschland* ili *Lothringen* (*pred-dreadnoughti*)⁶², šest lakih krstarica, 12 razarača i 12 torpednih čamaca, te joj je bilo zabranjeno zadržati podmornice i pomorske zrakoplove.⁶³ U članku 191 sporazuma navodi se da će „izgradnja ili nabavka bilo koje podmornice, čak i za komercijalne svrhe, biti zabranjena u

⁵⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 99; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, Naval Institute Press, Annapolis, 1990.: 22.

⁵⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 104.

⁶⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 105.

⁶¹ *Treaty of Versailles*, „Part V—Military, Naval and Air Clauses“, Article 183, 1919., https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Versailles/Part_V, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.

⁶² *Dreadnought* (hrv. drednot), bila je vrsta ratnoga broda, prethodnik bojnih brodova. Građen prema uzoru na britanski brod „Dreadnought“ iz 1906., koji je bio prvi tzv. *all big-gun* bojni brod i tako dao svoje ime vrsti budućih bojnih brodova. Bio je naoružan s deset topova od 305 mm (12") dometa 12 km. Postizao je brzinu od 21,5 čvorova, što je bilo 6 čvorova brže od postojećih bojnih brodova. (*Hrvatska enciklopedija*, s. v. „drednot“, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=16217>, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.)

⁶³ *Treaty of Versailles*, „Part V—Military, Naval and Air Clauses“, Article 181, 1919., https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Versailles/Part_V, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.

Njemačkoj“.⁶⁴ Isto tako, Njemačkoj se zabranjuje graditi ili nabavljati sve ratne brodove koji nisu namijenjeni za zamjenu brodova koje smije zadržati. Ratni brodovi namijenjeni za zamjenu ne smiju prelaziti sljedeće istisnine: oklopnjeni brodovi (bojni brodovi i teške krstarice) 10 000 tona, lake krstarice 6 000 tona, razarači 800 tona i torpedni čamci 200 tona.⁶⁵ Osim strogih odrednica Versailleskog sporazuma, sile Antante sastavile su popis pojedinaca koji su trebali biti izručeni, te kojima bi se sudilo kao navodnim ratnim zločincima. Osim cara Wilhelma II., admirala Ludwiga von Schrödera i Franza von Hippera, te većeg broja zapovjednika podmornica, na popisu se našao i Raeder, zbog svoje uloge kao šef stožera admirala von Hippera. Međutim, nakon što se njemačko stanovništvo oštro i odlučno protivilo, sile Antante su odustale od provođenja te ideje.⁶⁶ Zahtjevi sila Antante bili su toliko strogi da je von Trotha trebao izraziti posebnu molbu svojim časnicima kako bi oni prihvatili te zahtjeve kao izazov, a ne kao smrtnu kaznu.⁶⁷

Opće nezadovoljstvo oružanih snaga i šire populacije, do kojeg je došlo zbog potpisivanja Versailleskog sporazuma, te općenito katastrofalna politička, ekonomska i socijalna situacija u drugoj polovici 1919. godine, rezultirala je državnim udarom (tzv. Kappov puč) u kojem će i mornarica ponovno odigrati ključnu ulogu. Kappov puč bio je državni udar protiv Weimarske Republike, izvršen 13. ožujka 1920. g. pod vodstvom generala Walthera von Lüttwiza, generala Ericha Ludendorffa i skupine desnih radikala oko Narodnog ujedinjenja (*Nationale Vereinigung*) s bivšim članom *Reichstaga*, Wolfgangom Kappom, na čelu. Pučisti su predsjedniku republike Friedrichu Ebertu 12. ožujka 1920. g. postavili ultimativne zahtjeve (raspuštanje *Reichstaga*, novi izbori i dr.) te idućega dana zauzeli Berlin bez protivljenja vlade, koja je pobjegla iz grada. Kapp se proglasio kancelarom *Reicha*, osnovao novu vladu i pokušao uvesti vojnu diktaturu. Pučisti nisu dobili širu potporu (ponajviše zbog manjka novca), vlada je ostala odana Ebertu, sindikati su proglasili opći štrajk, a većina vojske odbila je sudjelovati u udaru. Kappova vlada pala je već 17. ožujka 1920. g., nakon kraćih oružanih borbi.⁶⁸ Kada je general von Lüttwitz 13. ožujka obavijestio viceadmirala von Trothu da je vlada pobjegla iz Berlina, ali da je predsjednik Ebert ostao te da je

⁶⁴ *Treaty of Versailles*, „Part V—Military, Naval and Air Clauses“, Article 191, 1919., https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Versailles/Part_V, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.

⁶⁵ *Treaty of Versailles*, „Part V—Military, Naval and Air Clauses“, Article 190, 1919., https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Versailles/Part_V, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.

⁶⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 109.

⁶⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 39.

⁶⁸ *Hrvatska enciklopedija*, s. v. „Kappov puč“, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30336>, pristup ostvaren 6. kolovoza 2020.

planirao formirati novu vladu, von Trotha je odmah mornaricu stavio na raspolaganje nove vlade, ne znajući što su bile prave namjere pučista. Kada je udar propao 17. ožujka, von Trotha je bio prisiljen dati ostavku na mjesto šefa Admiraliteta. Raeder tvrdi kako je i on, kao jedan od savjetnika viceadmirala von Trothe, bio osumnjičen za neustavno ponašanje.⁶⁹ Iako je Raeder vrlo brzo oslobođen svake sumnje, te mu je (kako on sam navodi) bilo dopušteno vratiti se na svoju staru funkciju, svejedno je dao ostavku na mjesto šefa Središnjeg odjela Admiraliteta, te je prihvatio premještaj u Pomorski arhiv.⁷⁰ Bird navodi kako je Raederu bilo u interesu preuzeti „manje uočljivu“ poziciju ako je mislio nastaviti svoju karijeru. Isto tako, bio je svjestan da mu vršitelj dužnosti šefa Admiraliteta, kontraadmiral William Michaelis, nije namjeravao dati njegovu staru funkciju, ali je s druge strane bio siguran da mornarica nije namjeravala izgubiti tako energičnog i sposobnog vođu.⁷¹ Michaelisa je 31. kolovoza 1920. g. zamijenio viceadmiral Paul Behncke, koji je postao novi šef Admiraliteta. Osim toga, Admiralitet je 15. rujna 1920. g. preimenovan u Pomorsko zapovjedništvo (*Marineleitung*), čime se željelo raskinuti sa posljednjim ostacima Carske mornarice.⁷² To je i ostvareno početkom 1921. g. kada je „Provizorna mornarica“ službeno dobila novo ime, *Reichsmarine*.

Direktor Pomorskog arhiva u Berlinu od 1916. g. bio je umirovljeni viceadmiral Eberhard von Mantey. On je ujedno bio i glavni urednik projekta u kojem će sudjelovati i Raeder. Cilj tog projekta bio je napisati službenu povijest rata na moru iz njemačke perspektive, pod nazivom „Pomorski rat 1914-1918“.⁷³ Raeder je preuzeo dužnost u Pomorskom arhivu 1. srpnja 1920. g., te je odmah počeo s pisanjem dva sveska koji su se bavili krstaričkim ratovanjem u stranim vodama. Prvi svezak, koji je objavljen 1922. g., bavio se općenito krstaričkim aktivnostima, posebice bitkama u kojima je sudjelovala Istočnoazijska divizija pod zapovjedništvom viceadmirala Maximiliana von Speea. Drugi svezak, objavljen 1923. g., bavio se akcijama lakih krstarica „Emden“, „Königsberg“ i „Karlsruhe“, koje su potapale trgovačko brodovlje. Raeder navodi kako je osobito uživao u ovome poslu.⁷⁴ Koliko su ova dva sveska bila uspješna svjedoči i činjenica da je Raeder, kao nagradu za svoj trud i „znanstvenu zaslugu“, 31. svibnja 1926. g. dobio

⁶⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 113.

⁷⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 114; GILBEY, Joseph, *Kriegsmarine: Admiral Raeder's Navy*, Hillsburgh, 2005.: 64.

⁷¹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 46.

⁷² BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 48.

⁷³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 114.

⁷⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 114.

počasni doktorat iz filozofije (Dr. phil. h. c.) sa sveučilišta Christian-Albrecht u Kielu.⁷⁵ Pisanje ovih dvaju svezaka o krstaričkome ratovanju u Prvome svjetskom ratu, odigralo je veliku ulogu u razvoju Raederove osobne pomorske strategije, koju će implementirati u Drugome svjetskom ratu. S obzirom da je imao višak vremena kada nije radio u Pomorskome arhivu, Raeder je tijekom ljeta od 1920. do 1922. g. pohađao tečajeve političke znanosti, administrativnog prava, političke ekonomije i povijesti ekonomije na sveučilištu u Berlinu. Osim toga, pohađao je i tečaj knjigovodstva. Nadao se do 1922. g. položiti ispite za doktora političkih znanosti.⁷⁶

Raederova služba u Pomorskome arhivu i pohađanje tečajeva na sveučilištu u Berlinu naglo su prekinuti krajem srpnja 1922. g., kada je premješten na vrlo važnu funkciju inspektora obuke mornarice (*Inspekteur des Bildungswesens der Marine*). Shodno važnosti nove funkcije, Raeder je 1. kolovoza 1922. g. promaknut u čin kontraadmirala (*Konteradmiral*).⁷⁷ Time je započeo Raederov nagli uspon u mornarici. Kao inspektor obuke mornarice imao je nadzor nad svim pomorskim školama, brodom za obuku „Berlin“ i jedrenjakom „Niobe“.⁷⁸ Pod Raederovim vodstvom mornarica je osnovala strukovne škole te je on preuzeo osobnu ulogu u razvoju indoktrinacijskog tečaja za nove instruktore. Ovi su naponi poboljšali moral i disciplinu te je Raeder vjerovao da je takva obuka uspješno integrirana sa vojnom obukom. Osim toga, uspostavio je propise za obuku i razvio nastavni plan za časničke kandidate.⁷⁹ Ta mu je funkcija dala priliku da ostavi svoj trag na obnovu časničkog kadra nove mornarice te da se riješe lekcije naučene iz neuspjeha časničkog rukovodstva u Prvome svjetskom ratu. Raeder je zatim 19. rujna 1924. g. postao zapovjednik lakih snaga Sjevernoga mora.⁸⁰ Pod njegovim zapovjedništvom bili su laka krstarica „Hamburg“ (zapovjedni brod), mala krstarica „Arcona“ i Druga divizija torpednih čamaca iz Wilhelmshavena.⁸¹ Samo dan ranije, 18. rujna 1924. g., došlo je i do promjene na čelu mornarice. Admirala Behnckea zamijenio je viceadmiral Hans Zenker, koji je postao novi šef Pomorskog zapovjedništva. Iako se Raeder veselio povratku na morsku dužnost, već početkom

⁷⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 56; HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 81; SHOWELL, Jak Mallmann, *German Navy Handbook 1939-1945*, Sutton Publishing, Stroud, 2002.: 5.

⁷⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 115; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 49.

⁷⁷ *Rangliste der Deutschen Reichsmarine für das Jahr 1923*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1923.: 30.

⁷⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 115.

⁷⁹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 57.

⁸⁰ HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 80.

⁸¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 121.

siječnja 1925. g. postao je šef Pomorske postaje Baltičkog mora u Kielu, jer je viceadmiral Ernst Freiherr von Gagern iznenada dao ostavku.⁸²

Pomorska postaja Baltičkog mora imala je nadležnost nad teritorijem cijeloga Baltičkog mora i njegovih dijelova do linije Skagen-Gotenburg, uključujući susjedne obale Njemačke i obalne fortifikacije u Swinemünderu i Pillau.⁸³ Osim toga, imala je nadležnost nad svim ratnim brodovima u navednome području. Postojala je i Pomorska postaja Sjevernoga mora sa središtem u Wilhelmshavenu, koja je imala nadležnost nad Sjevernim morem. Između dva svjetska rata, te su dvije postaje bile najvažnija zapovjedništva *Reichsmarine*. Nakon negativnih posljedica Kapp puča po mornaricu, Raeder je uzeo na sebe zadaću da nove časnike u mornarici nauči dužnostima i obavezama koje su morali pokazivati prema Weimarskoj Republici. Raeder navodi kako su jedan od najvažnijih „sastojaka“ da se to postigne bila religijska uvjerenja. S obzirom da Versailleski sporazum nije dopuštao višim časnicima da naredi mornarima i nižim časnicima da odlaze na crkvene službe, Raeder je svojim osobnim primjerom pokazivao važnost odlaska u crkvu.⁸⁴ Osim redovnog odlaska u crkvu, Raeder je zahtijevao i da svi časnici nose svoje uniforme što je češće moguće, što je ponovno pokazivao osobnim primjerom. Bird navodi kako je takva praksa pridonijela njegovom ugledu kao ukočenog pruskog časnika „stare škole“. Raeder je želio stvoriti „mornaričku obitelj“, što je odražavalo njegovu patrijarhalnost i konzervativnost.⁸⁵ To je pokušao ostvariti i na druge načine. Primjerice, pod njegovom nadležnosti obnovljen je rad „Društva supruga mornarice“, organizacije koja je formirana s ciljem pomaganja obiteljima svih činova mornarice. Jedrenje, sport koji je prema Raederu bio vrlo prikladan za mornaričke časnike, također je ponovno populariziran uz pomoć Carskog jedriličarskog kluba i Kluba mornaričke regate.⁸⁶ U međuvremenu, Raeder je 10. rujna 1925. g. promaknut u čin viceadmirala (*Vizeadmiral*).⁸⁷

Tijekom 1927. godine došlo je do još jedne afere usko povezane s mornaricom, no ovaj puta ta će afera otvoriti Raederu vrata do samoga vrha *Reichsmarine*. Lohmannova afera nazvana

⁸² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 121.

⁸³ HILDEBRAND, Hans H., *Die organisatorische Entwicklung der Marine Nebst Stellenbesetzung 1848 bis 1945, Band 2*, 2000.: 90.

⁸⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 124.

⁸⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 60.

⁸⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 127.

⁸⁷ Raederovo promaknuće u viceadmirala antedatirano je na 1. travnja 1925. g. (*Rangliste der Deutschen Reichsmarine für das Jahr 1925*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1925.: 35; HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 79.)

je po kapetanu Walteru Lohmannu, šefu Odjeljenja za morski prijevoz. Afera je imala korijene u Ruhrskoj krizi iz 1923. g., kada su posebna novčana sredstva bila osigurana za ponovno naoružavanje oružanih snaga. Novčana sredstva mornarice bila su pod rukovodstvom kapetana Lohmanna, koji ih je zatim preusmjerio na druge projekte, uključujući nabavku i razvoj oružja, podmornica i torpednih čamaca u inozemstvu, što je bilo strogo zabranjeno Versailleskim sporazumom. Osim toga, osnovao je ili podržavao razne sportske klubove i komercijalne te brodarske kompanije (uključujući filmsku kompaniju Phoebus), koje su trebale popularizirati i zainteresirati njemačku javnost za državnu obranu, pomorsku snagu i jačanje ugleda Njemačke u inozemstvu. Početkom kolovoza 1927. g. novine su razotkrile tu zloupotrebu državnih sredstava i kršenje Versailleskog sporazuma, nakon čega je započeta službena istraga. Iako su vlada i ministarstvo obrane uspjeli ograničiti opseg istrage, te su na kraju izjavili da su sva sredstva i projekti eliminirani, kritičari mornarice naslutili su da je došlo zataškavanja te su posumnjali da iza Lohmannovih aktivnosti postoje neke zlokobnije političke svrhe.⁸⁸ Izravna posljedica ove afere bile su ostavke ministra obrane Otta Gesslerera i šefa Pomorskog zapovjedništva *Reichsmarine*, admirala Hansa Zenkera.

3. RAEDER KAO VRHOVNI ZAPOVJEDNIK *REICHSMARINE* 1928.-1933. G.

Nakon ostavke admirala Zenkera trebalo je odlučiti tko će biti novi šef Pomorskog zapovjedništva, tj. *de facto* vrhovni zapovjednik *Reichsmarine*. Prema senioritetu postojala su tri moguća kandidata: viceadmiral Hermann Bauer (tadašnji šef Pomorske postaje Sjevernog mora), viceadmiral Iwan Christian Hermann Oldekop (tadašnji šef Flote) i Raeder. Bird navodi kako su Raederove šanse za preuzimanje dužnosti vrhovnog zapovjednika bile niske jer se Zenkerov stožer protivio izboru Raedera. Smatrali su da bi on, zbog svoje jake osobnosti, uveo drastične promjene jer je smatrao kako je potreban snažan vođa koji će štititi interese mornarice kada se ona nađe u

⁸⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 131; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 68-69; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 41-42.

sukobu s vojskom.⁸⁹ U pismu umirovljenom kontraadmiralu Magnusu von Levetzowu⁹⁰, sam Raeder navodi kako je prilično siguran da „ako pitaju admirala Zenkera, sasvim sigurno će predložiti admirala Bauera kao svog nasljednika“.⁹¹ Osim toga, kada se saznalo da je Raeder jedan od kandidata za vrhovnog zapovjednika mornarice, nekolicina novina objavila je članke u kojima Raedera nazivaju monarhistom⁹², fašistom (komunističke novine *Rote Fahne*), dok su jedne novine tvrdile da je on bio pravi „duhovni vođa“ u podršci Admiraliteta Kappovom puču.⁹³ Unatoč svoj pozornosti koju je Raeder primao od strane novina, i svih političkih implikacija koje su mu bile pripisivane, ministar obrane Groener pozvao ga je početkom rujna 1928. g. na sastanak kako bi raspravljali o Raederovim pogledima na politička i vojna pitanja. Osim toga, Raeder je Groeneru napismeno izložio koncepte na koji način bi vodio mornaricu u slučaju da je odabran za vrhovnog zapovjednika. Na prvom mjestu, zahtijevao je mogućnost čvrstog i neograničenog zapovijedanja pomorskim operacijama od strane vrhovnog zapovjednika. Precizirao je da bi, ako bude imenovan za vrhovnog zapovjednika, trebao imati mogućnost osobno razgovarati s ministrom obrane o svim pomorskim pitanjima. Nadalje je napomenuo da mornarica treba biti potpuno neovisna od Vrhovnog zapovjedništva vojske u svemu - pitanjima zapovjedništva, discipline, održavanja i, posebno, osoblja.⁹⁴ Zadovoljan s Raederovim odgovorima i pismenim obrazloženjem, i zbog činjenice da je već ranije formirao vlastito (pozitivno) mišljenje o Raederu, Groener je odabrao

⁸⁹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 70; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 49.

⁹⁰ Magnus von Levetzow (8. siječnja 1871. g. – 13. ožujka 1939. g.), bio je njemački pomorski časnik i političar. Tijekom Prvoga svjetskog rata zapovijedao je bojnom krstaricom „Moltke“ te je obnašao dužnosti šefa Operacija pri stožeru Flote otvorenog mora i šefa stožera Mornaričkog ratnog stožera (*Seekriegsleitung*). U siječnju 1920. g. promaknut je u čin kontraadmirala te je postao šef Pomorske postaje Baltičkog mora u Kielu. Tijekom Kappovog puča koji je pokušao u ožujku 1920. g. podržao je pučiste čak i kada se i sam organizator Wolfgang Kapp povukao. Nakon što je puč propao, kratko vrijeme je bio zatvoren u Lütjeburgu, te je otpušten iz mornarice. Godine 1931. Levetzow pristupa Nacionalsocijalističkoj partiji sa kojom je blisko surađivao još od 1928. godine te je ujedno bio glavna poveznica između Raedera i političke desnice. Između veljače 1933. i srpnja 1935. g. obnašao je dužnost načelnika berlinske policije. (HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 2: H-O*, 1989.: 371-372; *Deutsche Biographie*, s. v. „Levetzow, Magnus“, <https://www.deutsche-biographie.de/sfz50811.html>, pristup ostvaren 20. kolovoza 2020.)

⁹¹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 70.

⁹² Prilikom posvete nove zgrade Carskog jedriličarskog kluba 1927. g., Raeder se našao u društvu princa Heinricha koji je pozvao na zdravicu u čast cara Wilhelma II. i monarhije, što je dovelo do toga da se Raedera u javnosti percipira kao monarhista i desničara koji ne poštuje novu Republiku i njen Ustav. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 127.)

⁹³ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 70; GILBEY, Joseph, *Kriegsmarine: Admiral Raeder's Navy*, 2005.: 77.

⁹⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 133-134; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 75.

Raedera za novog vrhovnog zapovjednika mornarice. U razgovoru s kancelarom naglasio je kako je Raeder odabran zato što je bio „politički, u svakom pogledu, vrlo razuman i umjeren čovjek“.⁹⁵

Raeder je funkciju šefa Pomorskog zapovjedništva službeno preuzeo 1. listopada 1928. g., te je istoga dana promoviran u čin admirala (*Admiral*).⁹⁶ Kako sam navodi, preuzeo je novu dužnost s „čvrstim uvjerenjem da ću ići putem neupitne ispravnosti, u apsolutno odanom i dobro definiranom odnosu prema državi i njenoj vladi. Također, ne bih dopustio bilo kakva odstupanja od strane bilo kojeg drugog člana mornarice“.⁹⁷ Bio je to početak njegove 14-godišnje službe kao vrhovnog zapovjednika njemačke mornarice. Nakon Lohmannove afere mornarica je bila na lošem glasu. Raeder je to najbolje osjetio kada je, kao novi zapovjednik mornarice, bio pozvan na službene sastanke sa ministrima vlade. Navodi kako je naišao na „stav otvorenog nepovjerenja“ te da je po prvi puta u svome životu ostao šokiran zbog činjenice da je njegova vjerodostojnost dovedena u pitanje. Raeder je na to nepovjerenje odgovorio iskrenošću, što je čini se upalilo, jer je takav njegov potez povratio potpuno povjerenje vlade u mornaricu.⁹⁸ Međutim, tajni razvoj oružja koji se strogo protivio odrednicama Versailleskog sporazuma i dalje je nastavljen, ali pod strožim nadzorom države koja je pojedine projekte legalizirala. Jedan od tajnih projekata koji je nastavljen čak i nakon Lohmannove afere bilo je dizajniranje i razvoj podmornica u Nizozemskoj, Finskoj i Španjolskoj.⁹⁹ To je omogućilo njemačkim dizajnerima podmornica i inženjerima da nastave raditi, te da budu upoznati sa svim novitetima na području razvoja podmornica, što će uvelike pomoći Njemačkoj tijekom Drugoga svjetskog rata.

Raederov prvi zadatak bio je povratiti popularnost mornarice u očima šire javnosti, što je ujedno bilo i glavni preduvjet za ponovnu izgradnju flote. Međutim, prije nego što se mogao pozabaviti time, trebalo je temeljito reorganizirati mornaricu. Vrlo važnu ulogu u toj reorganizaciji imala je Raederova osobnost i njegov stil vođenja mornarice. Raeder je „apsolutno odbacivao“ bilo kakvu vrstu zapovjedne strukture u kojoj su šefovi pojedinih resora mogli, bez savjetovanja sa središnjim Pomorskim zapovjedništvom, doći u izravni kontakt sa vrhovnim zapovjednikom

⁹⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 71.

⁹⁶ *Rangliste der Deutschen Reichsmarine für das Jahr 1929*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1929.: 37; HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 80.

⁹⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 135.

⁹⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 136; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 53.

⁹⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 138-139.

oružanih snaga, ili u ovome slučaju ministrom obrane.¹⁰⁰ To predstavlja izravnu kritiku nejedinstvene zapovjedne strukture carske mornarice, za koju se zalagao Tirpitz. Raeder je bio pobornik jedinstvene zapovjedne strukture unutar mornarice, u kojoj je vrhovni zapovjednik imao apsolutno pravo odlučivanja i završnu riječ. Možemo zaključiti da je takav pristup naslijedio od svoga oca, koji je uvijek zahtijevao apsolutnu poslušnost i poštovanje. U svojoj autobiografiji Raeder tvrdi da ovim postupkom nije želio uspostaviti diktatorski tip rukovodstva, niti suzbiti različite poglede i razmišljanja, već je naprotiv, poticao da mu svaki časnik iskreno iznese svoja razmišljanja. Međutim, isto tako je jasno dao do znanja da, u slučaju kada je vrhovni zapovjednik mornarice donio konačnu odluku, od podređenog časnika se očekivalo da ju „lojalno“ provede.¹⁰¹ Uz to, Raeder je zahtijevao da sve rasprave, uključujući razlike u mišljenju, ostanu strogo povjerljivi. Osim toga, poticao je i regularnu rotaciju časničkog kadra (svake dvije ili tri godine), kako bi se donijeli „svježi i poticajni utjecaji u različite urede i divizije, što je istovremeno omogućilo većem broju časnika da dobiju bolju ideju o odgovornostima i ograničenjima središnjeg zapovjedništva“.¹⁰² Prema njegovim riječima: „usredotočujući se na čvrsto, jedinstveno vodstvo u mornarici, nije mi bila svrha postizanje veće centralizacije; već naprotiv, zalagao sam se za decentralizaciju kad god je to bilo moguće.“¹⁰³ Ovakva Raederova izjava iznenađuje, jer je iz prijašnjih opisa njegova autoritarnog stila vođenja mornarice prilično očito kako je nastojao centralizirati ne samo zapovjednu strukturu, već i mornaricu u cjelini, s ciljem da sva vlast bude u njegovim rukama.

Bird navodi kako je Raeder bio okarakteriziran kao „fanatik ispravnosti, apsolutne odanosti i podređenosti“. Nadalje, naglašava dvije karakteristike po kojima je Raeder bio vrlo sličan Tirpitzu. Kao i Tirpitz, Raeder je pažljivo slušao što su njegovi podređeni imali za reći da bi zatim nametnuo svoje odluke na autoritaran način. Sve do kraja svog mandata kao vrhovni zapovjednik mornarice odupirao se i najmanjem unutarnjem ili vanjskom izazovu svom strogom autoritetu i vodstvu. Kao drugu karakteristiku Bird navodi činjenicu da je Raeder svojim osobnim neprijateljem smatrao svakoga tko se nije s njim složio ili mu se usudio proturječiti.¹⁰⁴ Kao jedan od razloga za tako strogo upravljanje mornaricom navodi se i Raederov nedostatak zapovjedništva

¹⁰⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 140.

¹⁰¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 140.

¹⁰² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 141.

¹⁰³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 141.

¹⁰⁴ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 75.

na moru. Osim kratkih zapovjedništava nad lakom krstaricom „Cöln“ tijekom Prvoga svjetskog rata, i nad lakim snagama Sjevernoga mora, Raeder je većinom imao stožerske funkcije, što je dovelo do toga da ga se počelo smatrati „stolnim admiralom“ (eng. *desk admiral*). Sam Raeder se pak pravdao činjenicom da je sam zapovjednik nadređenima odgovoran za svoje postupke te da je vrhovni zapovjednik mornarice odgovoran jedino poglavaru države i ministru obrane.¹⁰⁵ Tu činjenicu vrlo je važno imati na umu kada je u pitanju Raederov budući odnos prema Hitleru. Raederove vrijednosti i koncepti postali su vrijednosti i koncepti mornarice i obrnuto. *Reichsmarine* (i kasnije *Kriegsmarine*) je bila „Raederova mornarica“ i pečat njegove osobnosti imao je utjecaj na svaki aspekt mornaričkog života.¹⁰⁶ U svakom slučaju, Raeder će nastaviti na ovaj (autoritaran) način voditi mornaricu sve do početka 1943. g. i njegove ostavke na mjesto vrhovnog zapovjednika.

Nakon što je prema svojim zamislima reorganizirao mornaricu, Raeder je mogao započeti sa izgradnjom novih ratnih brodova, koji su trebali zamijeniti prastare ratne brodove koje je Njemačka smjela zadržati nakon potpisivanja Versailleskog sporazuma. Prije nego je Raeder postao vrhovni zapovjednik mornarice *Reichsmarine* je već počela sa izgradnjom novih ratnih brodova. Prvi ratni brod izgrađen od kraja Prvoga svjetskog rata, laka krstarica „Emden“, porinut je 1925. godine. Između 1926. i 1929. g. izgrađeno je i 12 torpednih čamaca (klase *Möwe* i *Wolf*), te su između 1926. i 1930. g. izgrađene tri nove krstarice: „Königsberg“, „Karlsruhe“ i „Köln“.¹⁰⁷ Versailleskim sporazumom, novi bojni brodovi nisu smjeli biti teži od 10 000 tona. To je bilo problematično za mornaricu jer su morali odlučiti kakvu vrstu bojnog broda žele izgraditi. Raeder navodi tri tipa bojnih brodova o kojima se raspravljalo tijekom 1927. godine: brod sa topovima kalibra 30,5 cm, 200 mm oklopa i brzinom od 21 čvora; brod sa istim topovima kalibra 30,5 cm, ali sa debljim oklopom od 280 mm, te sporijom brzinom od 18 čvorova (zapravo tip broda namijenjen za obranu obale); i brod sličiji bojnoj krstarici, sa topovima kalibra 28 cm, 100 mm oklopa i brzinom od 26 čvorova. Mišljenja su na početku bila različita. Tadašnji šef Pomorskog zapovjedništva, admiral Zenker, favorizirao je treći tip broda, dok je Raeder bio za veziju sa debljim oklopom i manjom brzinom, koja je prema njemu bolje odgovarala uvjetima na Baltičkome moru. Nešto kasnije, odlučeno je da će se graditi brodovi sa topovima kalibra 28 cm,

¹⁰⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 75.

¹⁰⁶ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 76.

¹⁰⁷ HEWITT, Geoff, *Hitler's Armada*, Pen & Sword Books Ltd, Barnsley, 2008. (online izdanje): 36.

100 mm oklopa i brzinom od 26 čvorova, koji su bili superiorniji nad krstaricama iste težine drugih mornarica (doduše malo sporiji) te su bili brži od bilo kojeg bojnog broda.¹⁰⁸ Kada je Raeder postao vrhovni zapovjednik nije pokušao promijeniti dizajn te klase broda, pa je izgradnja „džepnog“ bojnog broda „A“ (kasnije poznatiji kao „Deutschland“) započela početkom 1929. godine.¹⁰⁹ Dizajn novih ratnih brodova bazirao se na činjenici da će njemački protivnici u budućim sukobima biti Poljska (zbog Gdanjska i Istočne Pruske), Francuska (kao saveznik Poljske) i eventualno Rusija. Velika Britanija kao mogući protivnik nije bila ni na kraj pameti časnicima mornarice tijekom 1920-ih i 1930-ih godina. Osim ograničenja nametnutih Versailleskim sporazumom, Raeder se susretao i sa nepovjerenjem od strane članova *Reichstaga*¹¹⁰, koji su zbog loše financijske i ekonomske situacije nevoljko pristajali na izgradnju novih ratnih brodova.¹¹¹ Mornarica je krajem 1920-ih godina prepoznala važnost zrakoplova, te je pokrenuta tajna organizacija koja je trenirala buduće pilote i eksperimentirala sa zrakoplovima, sve u nadi da će se jednoga dana osnovati mornaričko zrakoplovstvo. Međutim, kako navodi Raeder, ovaj obećavajući program zaustavljen je 1933. g. kada je zapovjednik zrakoplovstva postao Hermann Göring, koji je monopolizirao sve što je letjelo za svoj *Luftwaffe*.¹¹²

Širenje njemačke mornarice nastavljeno je i na početku 1930.-ih godina. U svibnju 1931. g. održana je ceremonija porinuća „Deutschlanda“ u Kielu, te je predsjednik Weimarske Republike Paul von Hindenburg osobno krstio novi brod.¹¹³ Osim toga, iste je godine odobrena izgradnja „džepnog“ bojnog broda „B“ („Admiral Scheer“) i dugoročni plan izgradnje zamjenskih ratnih brodova. Kako navodi Raeder, 1932. g. donijela mu je osobnih i službenih nevolja. U travnju i svibnju umrla su mu oba roditelja, dok je 25. svibnja umro i admiral Franz von Hipper, Raederov nadređeni tijekom Prvoga svjetskog rata s kojim je razvio vrlo blisko prijateljstvo. Krajem srpnja

¹⁰⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 146-147; GROOSS, Poul, *The Naval War in the Baltic 1939-1945*, Seaforth Publishing, Barnsley, 2017.: 29.

¹⁰⁹ Tijekom 1931. i 1932. godine započela je izgradnja još dva broda iz ove klase: „Admiral Scheer“ i „Admiral Graf Spee“. (HEWITT, Geoff, *Hitler's Armada*, 2008. (online izdanje): 37.)

¹¹⁰ *Reichstag*, njemačko predstavničko tijelo koje je, u povijesnim razdobljima, imalo različit sastav i ulogu. U doba Weimarske Republike (1919.–33.) *Reichstag* je naziv za Zastupnički (donji) dom parlamenta. U razdoblju nacionalsocijalizma, poglavito nakon paleža zgrade parlamenta (1933.), *Reichstag* je bio jednostranačka skupština. (*Hrvatska enciklopedija*, s. v. „Reichstag“, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52289>, pristup ostvaren 17. kolovoza 2020.)

¹¹¹ Primjerice, kada se vodila debata o izgradnji „Deutschlanda“ korištena je fraza: „Džepni bojni brod – ili hrana za djecu?“. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 147-149.)

¹¹² Göring je jednom prilikom izjavio: „Sve što leti pripada meni“. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 154, 233; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 197.)

¹¹³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 156.

došlo je do velike tragedije kada je školski jedrenjak „Niobe“ potopljen nakon nepredvidivog udara vjetra koji taj dio Baltičkoga mora pogađa jednom u 100 godina. Život je izgubilo 69 časnika i mornara, što je bila većina iz generacije novih kandidata u mornarici te godine. Istragom je zaključeno da nitko od časnika nije bio krivac za tu nesreću, već da je bila posljedica djelovanja prirode.¹¹⁴

Politička previranja također su dostigla vrhunac tijekom 1932. godine. Komunistička partija dobivala je sve više glasova na svakim izborima, pa su tako u srpnju 1932. imali 89 zastupnika u *Reichstagu*. Popularnost je sve više rasla i Nationalsocijalističkoj radničkoj partiji (unatoč lošem rezultatu na izborima 1932.), koja je ozbiljno zaprijetila stabilnosti Brüningove vlade te privremenih vlada Franza von Papena i generala Kurta von Schleichera.¹¹⁵ Raeder političku atmosferu toga razdoblja naziva atmosferom fizičkog sukoba vrlo sličnu građanskome ratu. Kao glavni nositelji tog „fizičkog sukoba“ bili su Hitlerovi „smeđokošuljaši“ (SA – *Sturmabteilung*, hrv. Jurišni odredi), članovi paravojne organizacije NSDAP-a. Situacija je postala tako ozbiljna da je ministar obrane Groener planirao ukinuti i zabraniti SA u potpunosti. Zanimljivo je da se Raeder protivio ukinuću SA jer je smatrao to kao prijetnju stabilnosti vojske. Prijetnja je postojala iz razloga što je ignorirana paravojna organizacija Komunističke partije (*Reichsbanner*), koja je i dalje smjela djelovati. Prema Raederovom mišljenju, takva je akcija predstavljala jednostrani napad na političku desnicu, čime bi se snažno narušila vojska te bi se nacistima omogućilo da agitiraju za građanski rat. Smatrao je da bilo kakva akcija protiv ispada ekstremne desnice mora biti uravnotežena jednakom akcijom protiv sličnih ljevičarskih organizacija.¹¹⁶ U ovome kontekstu, Bird navodi kako je Raeder zanemario činjenicu da je jedna od ovih organizacija (komunistička) podržavala vladu, dok druga (nacistička) nije.¹¹⁷ Međutim, u najboljem slučaju je upitno do koje mjere su komunisti stvarno podržavali vladu i Weimarsku Republiku u cjelini, uzevši u obzir činjenicu da su u svojoj propagandi tvrdili kako je život u SSSR-u puno bolji od onog u Njemačkoj.¹¹⁸ Stvarni cilj komunističke partije zasigurno je bio provesti revoluciju sličnu onoj (neuspjelj) iz 1919. g. i uspostaviti novu republiku po uzoru na SSSR.

¹¹⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 158-159.

¹¹⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 159; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 59.

¹¹⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 159-160; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 86; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 68.

¹¹⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 86.

¹¹⁸ THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 60.

Protivno Raederovom mišljenju, SA je početkom travnja službeno zabranjen ukazom predsjednika von Hindenburga. Zabrana SA nije bila dobro prihvaćena unutar oružanih snaga. General von Schleicher zaključio je da će zabrana dovesti do pada kabineta te je inzistirao na ostavci ministra obrane Groenera, koja bi bila u interesu očuvanja oružanih snaga. To se i dogodilo 12 svibnja 1932. godine.¹¹⁹

Raeder je ubrzo nakon toga, na svoje veliko iznenađenje, preko novina saznao da se njegovo ime spominje kao mogući nasljednik generala Groenera na mjestu ministra obrane. Raeder navodi kako nije imao želju postati novi ministar obrane, niti je uopće prethodno čuo za taj prijedlog. Na kraju se ispostavilo da je Raedera predložio general von Schleicher, koji se nadao da će Raeder prihvatiti tu funkciju, samo da bi potom „potonuo“ skupa sa ostatkom Brüningova kabineta.¹²⁰ Raeder je izdao službenu obavijest u kojoj negira da je u utrci za funkciju ministra obrane. U svojoj autobiografiji navodi da je tijekom cijele svoje karijere slijedio strogo vojni put te da je uvijek činio sve što je u njegovoj moći da sebe i mornaricu drži podalje od politike.¹²¹ Međutim, u povjerljivome pismu koje je poslao svom prijatelju, umirovljenom kontraadmiralu von Levetzowu, Raeder je otkrio svoje političke ambicije i vjeru u svoje političke sposobnosti. Raeder u pismu navodi da „ako postoji mogućnost da se pojavi snažan kabinet *Reicha*, potencijalno sam spreman sudjelovati“. Bird zaključuje kako je Raeder ovdje iskazao spremnost da podnese ostavku na mjesto vrhovnog zapovjednika mornarice te da kao ministar obrane zastupa interese i vojske i mornarice.¹²² Uzevši u obzir činjenicu da je Raeder u više navrata naglašavao kako se držao podalje od politike i da je slijedio strogo vojni put, te unatoč tvrdnji da je bio spreman postati ministar obrane, vjerojatnost njegova odstupanja s mjesta vrhovnog zapovjednika mornarice kako bi postao ministar obrane je bila vrlo niska. U studenom 1932. g. von Papenova vlada odobrila je Raederov plan za izgradnju zamjenskih ratnih brodova koji je bio u sklopu manjih zaobilaženja Versailleskog sporazuma u svjetlu međunarodne situacije (Ženevska konferencija).¹²³ Prema tome

¹¹⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 160.

¹²⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 160-161; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 87; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 69.

¹²¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 161.

¹²² BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 87.

¹²³ Na Ženevskoj konferenciji, održanoj između veljače 1932. i studenog 1934. g., raspravljalo se o globalnom pokušaju razoružanja kako bi se izbjegao novi svjetski rat. Pregovori su bili presudni za budućnost njemačkog pomorskog plana izgradnje, te su postali važan faktor u unutrašnjoj političkoj situaciji. Konferencija je pružila priliku mornarici da pritisne za jednakost naoružanja i mornarički paritet s Francuskom. (BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 90.)

planu, u tri razdoblja (1932.-1933., 1934.-1937. i 1938.), novi brodovi pridružili bi se floti u sljedećim klasama i količinama: šest bojnih brodova ili „džepnih“ bojnih brodova, šest krstarica, šest divizija torpednih čamaca ili razarača, tri divizije minolovaca, tri divizije motornih torpednih čamaca, tri divizije podmornica (sveukupno 16 podmornica), jedan školski jedrenjak i jedan stražarski brod minskog polja, uz potrebne matične brodove, školske artiljerijske brodove te eksperimentalne i pomoćne brodove. Osim toga, Raeder je naglasio važnost uspostavljanja devet eskadrila mornaričkog zrakoplovstva kao jezgru za osnutak mornaričkog zrakoplovstva, i stvaranje organizacije te nabavku materijala za izgradnju podmornica u 1933. godini. Plan je također predvidio i povećanje ukupnog broja osoblja u mornarici za 1 450 podčasnika i mornara.¹²⁴ Bird navodi kako je Raeder u ovome razdoblju sudjelovao u klasičnoj bitci za resurse s predstavnicima vojske, za koje je smatrao da su i više nego spremni napustiti mornaricu radi ustupaka na konferenciji o razoružanju.¹²⁵

4. ŠIRENJE NJEMAČKE MORNARICE U TREĆEM REICHU 1933.-1939. G.

4.1. Dolazak Adolfa Hitlera na vlast i prvi susreti sa Raederom

Adolf Hitler postao je njemački kancelar 30. siječnja 1933. godine. Kada je u pitanju mornarica, kao i većina kritičara mornarice nakon Prvoga svjetskog rata, Hitler je bio kritičan prema vodstvu carske mornarice u Prvome svjetskom ratu i korištenju brodova Flote otvorenog mora. Nije se ustručavao kritizirati i Tripitza i njegov program izgradnje „presporih i slabo naoružanih brodova“, što se Raederu nije svidjelo. Hitler je također odbacio izreku koja kaže da „budućnost Njemačke leži na moru“, jer je smatrao da će se budućnost Njemačke uvijek odlučivati na kopnu, zbog njezine „katastrofalne“ vojno-geografske pozicije.¹²⁶ Još prije dolaska na vlast, tijekom 1932. godine, Hitler je u dva navrata iskazao proturječna mišljenja o mornarici. U svibnju, prilikom posjete lakoj krstarici „Köln“, u brodskoj knjizi gostiju izrazio je želju da pomogne u

¹²⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 162.

¹²⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 90.

¹²⁶ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 92; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 65.

ponovnoj izgradnji flote vrijedne *Reicha*. Osim toga, referirajući se na javnu tajnu koja se ticala kršenja ograničenja tonaže propisanog Versailleskim sporazumom od strane *Reichsmarine*, izjavio je: „Ako ja kažem da je brod težak 10 000 tona, onda je težak 10 000 tona, bez obzira koliko je u stvarnosti velik“.¹²⁷ U listopadu iste godine promijenio je mišljenje te je kritizirao najnoviji Raederov program za izgradnju ratnih brodova. Smatrao je da će izgradnja velikih bojnih brodova narušiti anglo-njemačke odnose te da će visoka cijena izgradnje odnijeti novac od vojske. Tvrdio je da mornarica mora biti usredotočena na Baltičko more, za koje nisu bili potrebni bojni brodovi. Ljutiti Raeder požalio se Levetzowu te je nazvao Hitlerove izjave „najglupljim što je dosad izgovorio“.¹²⁸ Unatoč svim neslaganjima, Raeder je pozdravio dolazak Hitlera na vlast jer je smatrao da će jedino jaki vođa nacionalističke stranke (kao što je bio NSDAP) odbaciti stroga ograničenja Versailleskog sporazuma i omogućiti mornarici da ponovno izgradi veliku flotu.

Raeder se prvi puta susreo sa Hitlerom 3. veljače 1933. g. u kući zapovjednika vojske, generala Kurta von Hammerstein-Equorda. Hitler se tom prilikom obratio prisutnim generalima i admiralima. Naglasio je da preuzima vodstvo nad unutrašnjom i vanjskom politikom te da u budućnosti oružane snage neće biti korištene u svrhe unutrašnje politike, nego da će se u potpunosti posvetiti vojnome razvoju i obuci te obrani države od vanjskih neprijatelja. Osim toga, rekao je da će njegovi glavni ciljevi biti „razbiti okove“ Versailleskog sporazuma, izgraditi snažnu suverenu naciju za „sve njemačke narode“ i ukinuti tada raširenu nezaposlenost.¹²⁹ Zadovoljan Hitlerovim dugoročnim planovima (posebice činjenicom da će oružane snage držati dalje od politike), Raeder je odlučio da se Hitlera treba „educirati“ o pomorskim pitanjima i pridobiti na stranu mornarice kako bi shvatio svrhu i važnost postojanja mornarice te pozitivne primjene doktrine pomorske snage. Osim toga, bilo je nužno iskazati korisnost i lojalnost mornarice prema nacionalsocijalističkoj državi.¹³⁰ U razgovorima s Hitlerom i ostalim partijskim dužnosnicima posebno je naglašavao tri točke: 1. mala obalna mornarica nije imala nikakve vrijednosti kao faktor savezništva s drugim državama; 2. snažna mornarica bila je potrebna za zastupanje njemačkih interesa „preko mora“; 3. ako je mornarica (čak i ako je ograničena brojčano) dobro organizirana te je integrirana sa svim vrstama brodova, mogla je poslužiti kao jezgra za kasniji razvoj.¹³¹ Još

¹²⁷ THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 69.

¹²⁸ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 93.

¹²⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 165, 239.

¹³⁰ THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 80.

¹³¹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 99.

jedna stvar je bila nužna, a to je bilo ishoditi za mornaricu pošten udio (novca i materijala) u ponovnom naoružavanju oružanih snaga. Već tada, glavni Raederov rival postao je Hermann Göring. Osim što je bio „*Reichskommissar* za avijaciju“ i prijatelj za Raederov razvoj mornaričkog zrakoplovstva, postao je i rival za resurse nakon što je preuzeo provođenje Četverogodišnjeg plana.¹³² Göring će ostati najveći Raederov rival sve do kraja Raederovog vršenja funkcije vrhovnog zapovjednika mornarice. Na prvom službenom sastanku u ožujku 1933. g. Raeder je Hitlera izvijestio o stanju unutar mornarice, stupnju pripravnosti i zadaćama. Hitler mu je tom prilikom rekao: „Nikada ne želim imati rat s Engleskom, Italijom ili Japanom. Uloga njemačke flote nalazi se u okviru njezinih odgovornosti prema europskoj kontinentalnoj politici“. Raeder je zaključio da, uzevši u obzir tadašnju beznačajnost ruske flote, jedini protivnik s kojim se njemačka flota trebala mjeriti bila je Francuska.¹³³ Posebnu prijateljstvu predstavljala je nova klasa francuskih bojnih krstarica *Dunkerque*.

Hitler nije imao namjeru osporavati britansku tvrdnju o pomorskoj nadmoći, već ju je naprotiv, želio potvrditi anglo-njemačkim sporazumom koji bi utvrdio relativne mornaričke snage Velike Britanije i Njemačke u omjeru tri naprama jedan. Raeder je predložio da omjer njemačke flote ipak bude 35% one Britanske, što je Hitler prihvatio.¹³⁴ U ožujku 1934. g. Raeder je osmislio novi program izgradnje koji je predvidio izgradnju osam bojnih brodova, tri nosača aviona i 70 podmornica. Ovaj program bio je temeljen na paritetu u mornaričkom naoružanju sa Francuskom i Italijom.¹³⁵ Tijekom 1934. godine odobrena je izgradnja novih bojnih brodova, koji će kasnije biti poznati kao „*Scharnhorst*“ i „*Gneisenau*“.¹³⁶ Još uvijek željan uvjeriti Hitlera u važnost pomorske snage i razvoja mornarice, Raeder je u lipnju 1934. g. rekao kako je „mjera važnosti nacije u svijetu identična mjeri njezine moći na moru“.¹³⁷ Ista je godina donijela još dva važna događaja za Njemačku. Dana 30. lipnja, kada je u WilhelmsHAVENU bio porinut „džepni“ bojni brod „*Admiral Graf Spee*“, započela je unutarpartijska čistka NSDAP-a, koja će biti poznata kao Noć dugih noževa. Hitler je naredio smaknuće visokih dužnosnika SA, između ostalih i njihova zapovjednika

¹³² BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 97.

¹³³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 166; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 97.

¹³⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 166.

¹³⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 112.

¹³⁶ Raeder je osigurao Hitlerovo odobrenje povećanja tonaže ovih brodova (sa 18 000 tona na 31 800 tona) i povećanje njihova naoružanja. (BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 112.)

¹³⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 112; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 95.

Ernsta Röhma, pod krinkom da su Röhm i SA planirali državni udar. Pravi razlog bio je porast moći SA, što se nije svidjelo SS-u i posebice Hitlerovim bliskim suradnicima (Josephu Goebbelsu, Heinrichu Himmleru i Hermannu Göringu). Drugi važan događaj bila je smrt predsjednika Weimarske Republike, Paula von Hindenburga, 2. kolovoza 1934. godine. Nakon Hindenburgove smrti, Hitler je preuzeo dužnost predsjednika te ju je spojio sa funkcijom kancelara, tako stvorivši poziciju *Führera* (Vođe). Raeder je tada, zajedno sa ostalim zapovjednicima vojske i zrakoplovstva, položio zakletvu odanosti Hitleru, kao poglavaru države i „*Führeru* njemačkog *Reicha* i nacije“.¹³⁸ Raeder u svojoj autobiografiji naglašava: „Nitko od nas [zapovjednika mornarice, vojske i zrakoplovstva] nije oklijevao u tome [polaganju zakletve] jer je, pored činjenice da je bio von Hindenburgov pravni nasljednik po univerzalnom tumačenju i po von Hindenburgovoj vlastitoj želji, njegovo imenovanje za kancelara bilo neupitno i njemački je narod više puta izrazio svoje jednoglasno povjerenje u njega“.¹³⁹

Početak veljače 1935. g. britanska i francuska vlada obavijestile su Njemačku da su spremne pregovarati o pitanju naoružanja općenito, s ciljem da se odredbe Versailleskog sporazuma zamijene sa novim odredbama razoružanja. Međutim, 16. ožujka Hitler je odbacio ograničenja naoružanja propisana Versailleskim ugovorom i ponovno uveo vojnu obvezu. Iako je Velika Britanija protestirala protiv takvog poteza Hitlera, svejedno su bili voljni nastaviti pregovore o mornaričkoj situaciji.

4.2. *Reichsmarine* postaje *Kriegsmarine* i Anglo-njemački pomorski sporazum

Krajem ožujka 1935. g. dogovoreno je da će predstavnici Velike Britanije i Njemačke pregovarati o mornaričkoj situaciji. Njemačka je pristala da omjer njemačke flote bude 35% u odnosu na britansku. U zamjenu su jedino tražili da klauzula o razoružanju iz Versailleskog sporazuma bude odbačena u korist novog sporazuma.¹⁴⁰ Nakon što su ukinute odredbe Versailleskog sporazuma, Zakon o oružanim snagama od 23. ožujka 1921. g. zamijenjen je Zakonom o razvoju *Wehrmachta* (Obrambene snage) od 21. svibnja 1935. godine. Dana 1. lipnja

¹³⁸ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 103.

¹³⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 170-171.

¹⁴⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 175-176.

1935. g. *Reichsmarine* je službeno preimenovana u *Kriegsmarine* (Ratna mornarica), te je Raeder (prethodno šef Pomorskog zapovjedništva) imenovan vrhovnim zapovjednikom *Kriegsmarine* (*Oberbefehlshaber der Kriegsmarine*).¹⁴¹ Dolaskom njemačke delegacije u London, pregovori su službeno započeli 4. lipnja. Pregovori su tekli brzo i povoljno za Njemačku, što je rezultiralo činjenicom da je Anglo-njemački pomorski sporazum uspješno potpisan 18. lipnja 1935. godine. Nakon potpisivanja sporazuma, oduševljeni Hitler rekao je Raederu da je to bio najsretniji dan u njegovom životu.¹⁴² Sporazum se sastojao od sljedećih glavnih točaka: jačina njemačke mornarice trebala je biti 35% jačine britanske mornarice, uključujući mornaričke snage cijelog britanskog *Commonwealtha*, veličina i borbena snaga brodova trebali su se mjeriti prema standardima utvrđenim u prethodnim britanskim sporazumima s drugim državama¹⁴³, Njemačkoj je odobren paritet s Velikom Britanijom u jačini podmornica. Međutim, Njemačka je pristala da će se ograničenje od 35% odnositi ne samo na ukupnu jačinu, već i na individualne kategorije klasa brodova. Njemačka je također izjavila da ne planira graditi više od 45% jačine britanskih podmorničkih snaga, i ako će ikad imati potrebu graditi više od tog postotka, da će se konzultirati s Velikom Britanijom prije izgradnje.¹⁴⁴ Raeder navodi kako je Anglo-njemački pomorski sporazum bio politički uspjeh za Njemačku jer je Velika Britanija pristala zamijeniti stroge uvjete Versailleskog sporazuma dobrovoljnim sporazumom, što je sankcioniralo pravo Njemačke na ponovno naoružanje. Sada, napokon, naglašava Raeder, Njemačka više nije mogla biti pravedno optuživana za kršenje uvjeta o razoružanju Versailleskog sporazuma.¹⁴⁵ Raeder je posebno bio zadovoljan činjenicom da su se odnosi između Velike Britanije i Njemačke, te posebice između dviju mornarica, popravljali. Osim toga, Hitler ga je od tog trenutka pa sve do izbijanja Drugoga

¹⁴¹ HILDEBRAND, Hans H., *Die organisatorische Entwicklung der Marine Nebst Stellenbesetzung 1848 bis 1945, Band 1*, 2000.: 79-80; HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 80; SHOWELL, Jak Mallmann, *German Navy Handbook 1939-1945*, 2002.: IX; SHOWELL, Jak Mallmann, *Hitler's Navy: A Reference Guide to the Kriegsmarine 1935-1945*, Seaforth Publishing, Barnsley, 2009. (online izdanje): 23; WINKLARETH, Robert J., *The Battle of the Denmark Strait*, Casemate Publishers, Philadelphia, 2012. (online izdanje): 51.

¹⁴² HEWITT, Geoff, *Hitler's Armada*, 2008. (online izdanje): 37; PADFIELD, Peter, *Dönitz: The Last Führer*, 2013. (online izdanje): 138; SHOWELL, Jak Mallmann, *Hitler's Navy: A Reference Guide to the Kriegsmarine 1935-1945*, 2009. (online izdanje): 41; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 99.

¹⁴³ Ovdje se misli na Washingtonski sporazum iz 1921./1922. g., Rimski sporazum iz 1924. g. i Ženevski sporazum iz 1927. godine. Washingtonskim sporazumom nije postignut nikakav dogovor o cjelokupnom naoružanju, ali je rezultirao ograničenjem tonaže kapitalnih brodova na proporcionalnoj osnovi, kao i ograničenjima za premještanje i veličinu oružja na pojedinim brodovima određenih klasa. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 174-175)

¹⁴⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 177-178.

¹⁴⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 178.

svjetskog rata uvjeravao da je vjerojatnost za rat s Velikom Britanijom nezamisliva.¹⁴⁶ Prema svemu sudeći, gledajući prema budućnosti imao je razloga biti optimističan, ili je tako barem mislio.

Bird navodi da je Raeder, unatoč konstantnim uvjeravanjima da rata s Velikom Britanijom neće biti, u podsvijesti uvijek imao na umu budući sukob s Velikom Britanijom. Osim toga, Raeder je smatrao kako je potpisani sporazum bio samo „privremen“, te je u privatnosti predlagao da bude potpisan „na što je moguće kraće razdoblje (oko pet godina)... posebno zato što možemo dostići 35% britanske tonaže u znatno kraćem razdoblju od 10 godina“.¹⁴⁷ Prema Birdu, Raeder je nakon potpisivanja sporazuma mogao gledati na svoja dotadašnja postignuća sa opravdanim ponosom. Postigao je, barem na papiru, ono što je bilo uskraćeno Tirpitzu. Postavši vrhovnim zapovjednikom *Kriegsmarine* početkom lipnja 1935. g., postigao je jedinstvo zapovjedništva. Međutim, njegove krajnje ambicije ovisile su o dva faktora: Hitlerovi kontinuirani diplomatski uspjesi u postizanju njegovih kontinentalnih ambicija i sposobnost njemačkih brodogradilišta da ispune zahtjeve koji su im postavljeni. U slučaju neuspjeha u bilo kojem od ova dva faktora, sudbina mornarice u Drugom svjetskom ratu bila bi zapečaćena.¹⁴⁸ Nakon neuspjeha Londonske pomorske konferencije (prosinac 1935. – ožujka 1936. g.) Velika Britanija je odlučila proširiti flotu, što je zauzvrat omogućilo Raederu da izgradi dodatne bojne brodove (dva do šest) i dva nosača aviona (za ukupno četiri). Prema tim planovima, do 1944. g. mornarica bi imala 365 brodova. Za usporedbu, carska mornarica ih je 1914. g. imala 324. Bird navodi da bi kvaliteta i ravnoteža ove flote utjelovili Raederov strateški dizajn te bi predstavljali značajnu prijetnju britanskoj svjetskoj pomorskoj prevlasti.¹⁴⁹

Ohrabrena povoljnim ishodom Anglo-njemačkog pomorskog sporazuma, mornarica je ubrzano krenula s razvojem podmornica. Tako je već krajem rujna 1935. g. prva divizija podmornica, koja se sastojala od šest podmornica, postala operativna, te je dodatnih šest podmornica krenulo na vježbe u Podmorničarskoj školi. Prvi zapovjednik divizije bio je Karl Dönitz, koji je ubrzo postao zapovjednik cijele Podmorničke flote.¹⁵⁰ Još je u srpnju *Kriegsmarine* predstavila program koji je u 1935. godini predviđao početak izgradnje: dva bojna broda težine 26

¹⁴⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 181.

¹⁴⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 113-114.

¹⁴⁸ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 116.

¹⁴⁹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 116.

¹⁵⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 188-189.

000 tona (kasnije će težina biti povećana na 30 000 tona) i naoružana topovima kalibra 28 cm; dvije krstarice težine 10 000 tona naoružane topovima kalibra 20 cm; 16 razarača težine 1 625 tona i naoružani topovima kalibra 12.7 cm; 20 podmornica težine 250 tona; šest podmornica težine 500 tona; te dvije podmornice težine 750 tona. Osim toga izrađivali su se planovi za izgradnju prvog njemačkog nosača aviona (kasnije poznat kao „Graf Zeppelin“) i dodatnih bojnih brodova koji bi bili položeni 1936. i kasnijih godina. Sljedeća dva bojna broda (kasniji „Bismarck“ i „Tirpitz“) bili su dizajnirani s ciljem da imaju topove kalibra 38 cm, koji su mogli probiti oklop bilo kojeg tada postojećeg bojnog broda.¹⁵¹ Prema tome, Raeder i Vrhovno zapovjedništvo mornarice odlučili su izgraditi svestranu flotu sa različitim vrstama i klasama brodova, koja se mogla lako prilagoditi svim situacijama i eventualnim protivnicima.

Tijekom 1935. godine Hitler je Raedera želio promaknuti u čin velikog admirala (*Großadmiral*)¹⁵². Raeder tvrdi da je to odbio jer nije želio imati viši čin od svog kolege, vrhovnog zapovjednika vojske Wenera von Fritscha, koji je imao čin general-pukovnika (*Generaloberst*). S obzirom da *Kriegsmarine* nije imala čin ekvivalentan činu general-pukovnika, Raeder je predložio uvođenje novog čina u mornaricu. Hitlerovo promaknuće u novouvedeni čin generaladmirala (*Generaladmiral*) Raeder je prihvatio 20. travnja 1936. godine.¹⁵³

Širenje *Kriegsmarine* nastavljeno je i u 1936. godini. U listopadu je porinut bojni brod „Scharnhorst“ te dva mjeseca kasnije i bojni brod „Gneisenau“. Početkom veljače 1937. g., u brodogradilištu *Blohm & Voss* u Hamburgu, porinuta je teška krstarica „Admiral Hipper“. Imajući osobnu poveznicu sa admiralom von Hipperom, čiji je šef stožera bio čak pet godina prije i tijekom Prvoga svjetskog rata, Raeder je tijekom porinuća održao govor, te je njegova supruga Erika krstila brod.¹⁵⁴ Od sredine 1930-ih godina, Raeder je ponovno pokušao za mornaricu ishoditi osnivanje mornaričkog zrakoplovstva. Međutim, vrhovni zapovjednik *Luftwaffe* Hermann Göring oštro se protivio toj ideji, te je sve vojne zrakoplove uspio zadržati pod svojim zapovjedništvom sve do kraja Drugoga svjetskog rata. To je bilo posebno razočaravajuće za Raedera, koji je problem u više navrata iznio i u razgovorima s Hitlerom. Međutim, Raeder tvrdi da je Göring „očito već ranije

¹⁵¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 189, 196.

¹⁵² Čin velikog admirala bio je najviši čin u prijašnjoj Carskoj mornarici (*Kaiserliche Marine*). Isti čin nije bio korišten u vrijeme Weimarske Republike.

¹⁵³ *Rangliste der Deutschen Kriegsmarine für das Jahr 1938*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1938.: 5; RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 248.

¹⁵⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 200.

uspio „dostići Hitlerovo uho“ privatno i prodati mu primamljivu sliku svemoćnih zračnih snaga koje je planirao izgraditi. Obično je Hitler bio susretljiv prema programu širenja mornarice, i nije samo slušao moje prijedloge, nego je često i sam iznosio vlastite ideje. Ali što se tiče pomorskog zrakoplovstva, Hitler je bio na suprotnoj strani i nikada nisam mogao dobiti odluku koja bi bila nepovoljna za Göringa“.¹⁵⁵

4.3. *Kriegsmarine* tijekom Španjolskog građanskog rata

Krajem srpnja 1936. g. u Španjolskoj je izbio građanski rat između vlade i različitih ljevičarskih skupina (komunisti, sindikalisti, anarhisti) na jednoj, te desničarskih skupina i nacionalista pod vodstvom Francisca Franca na drugoj strani. Zbog sve lošije situacije u zemlji, nekolicina država (Velika Britanija, Francuska, Italija i SAD) odlučile su poslati svoje ratne brodove u španjolske teritorijalne vode kako bi zaštitili svoje građane koji su boravili u Španjolskoj. Raeder navodi kako je Hitler nevoljko pristao da *Kriegsmarine* pošalje svoje brodove, jer se bojao da ne bi došlo do međunarodnog incidenta. Raeder je zapovjedniku „Džepnih“ bojnih brodova, viceadmiralu Rolfu Carlsu naredio 23. srpnja da sa brodovima „Deutschland“ i „Admiral Scheer“ odmah krene prema Španjolskoj. Par dana kasnije krenula je i laka krstarica „Köln“ i četiri torpedna čamca. U prvih nekoliko mjeseci, njemački su ratni brodovi evakuirali oko 15 000 Nijemaca i drugih izbjeglica iz Španjolske.¹⁵⁶ Kako se rat širio, Njemačka i Italija sve su više podrške pružale nacionalistima, dok je Sovjetski Savez podržavao lojaliste. Obje strane dobivale su naoružanje i potrepštine, te su navedene države čak slale i svoje kopnene i zrakoplovne jedinice u Španjolsku (primjerice njemačka Legija *Condor*). Njemačka je pomaganjem Francu željela spriječiti osnivanje komunističke države u Španjolskoj. Osim toga, Bird navodi da je u podržavanju nacionalističke Španjolske, Raeder vidio mogućnost stjecanja pomorskih baza u Atlantiku i na Mediteranu, posebice u trokutu formiranom između Iberijskog poluotoka, Azorskih otoka i Kapverdskih otoka. U slučaju rata s Velikom Britanijom te su baze mogle ugroziti britanske morske komunikacije.¹⁵⁷

¹⁵⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 237.

¹⁵⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 221-222.

¹⁵⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 117.

Sredinom ožujka 1937. g. osnovan je Odbor za neintervenciju, kojem su se pridružile Velika Britanija, Francuska, Italija i Njemačka. Ratni brodovi navedenih država dobili su zadatak da u određenim sektorima provode neintervencijske patrole. Iako su prvi mjeseci prošli bez problema, 29. svibnja došlo je do incidenta kojeg se Hitler toliko bojao. „Džepni“ bojni brod „Deutschland“, koji je bio usidren u zaljevu otoka Ibize, iznenada je napadnut od strane lojalističkog zrakoplova koji je imao oznake nacionalističke Španjolske. Brod su pogodile dvije bombe. Sam brod pretrpio je manja oštećenja, međutim, prilikom napada poginuo je 31 član posade te ih je 78 ranjeno.¹⁵⁸ Kao odmazdu za ovaj napad, Hitler je naredio da „Admiral Scheer“ bombardira lojalističku luku Almeriu. Nakon napada na „Deutschland“, Njemačka je od Odbora za neintervenciju tražila da se, ako u budućnosti dođe do sličnog napada na neki od brodova država članica Odbora, na taj napad odgovori zajedničkim protumjerama svih članica. Nakon šta je taj prijedlog odbijen, Njemačka i Italija su se povukle iz zajedničke nadzorne pomorske patrole. Do kraja 1938. njemačka je povukla sve brodove iz španjolskih voda. Španjolski je građanski rat završio 28. ožujka 1939. g., ulaskom Francovih trupa u Madrid. U dvogodišnjem sudjelovanju u ovome sukobu, *Kriegsmarine* je naučila važnu lekciju i omogućila svojim časnicima i mornarima da iz prve ruke svjedoče složenim zadaćama mornarice, te da steknu opće političko razumijevanje i dobiju na samopouzdanju.¹⁵⁹

4.4. Blomberg-Fritsch afera, Hitler učvršćuje vlast nad oružanim snagama

Odlučan u namjeri da ostvari značajniju ulogu mornarice u Hitlerovim planovima naoružavanja, i u nadi da podrži njegove ekspanzionističke ideologije, Raeder je 3. veljače 1937. g. predstavio svoje ideje Hitleru i drugim visokim političkim i vojnim čelnicima. U svom predavanju naveo je Francusku i Sovjetski Savez kao potencijalne neprijatelje, te je detaljno objasnio principe pomorskog ratovanja, naglasivši važnost dugoročnog programa brodogradnje i uloge mornarice kao „ključnog igrača“ u globalnome ratu. Kao glavno „bojište“ u bitci za pomorsku nadmoć naveo je Atlantski ocean, kroz koji je morala prolaziti sva njemačka i neprijateljska trgovina. Svoju pomorsku strategiju sumirao je sljedećom rečenicom: „Unatoč

¹⁵⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 226; GILBEY, Joseph, *Kriegsmarine: Admiral Raeder's Navy*, 2005.: 17.

¹⁵⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 228.

prostranstvu oceana, oni ipak čine jedno međusobno povezano ratište, koje bi diverzantskom operacijom na jednom području moglo u relativno kratkom vremenu pridonijeti stvaranju preduvjeta za uspjeh u borbi drugdje, bez obzira koliko su ta dva područja udaljena jedno od drugog“.¹⁶⁰ Na ovaj način, brojčano inferiornija njemačka mornarica mogla bi izazvati jaču pomorsku silu.¹⁶¹ Međutim, unatoč tome što je priznao važnost zrakoplova i podmornice u modernom pomorskom ratovanju, kao najvažnije „oružje“ mornarice Raeder je i dalje smatrao „oklopljeni i dobro izgrađeni“ bojni brod. Činjenica koju će mu pobornici nosača zrakoplova i podmorničkog ratovanja kasnije predbacivati, nazivajući ga „staromodnim“.

Na konferenciji vojnim zapovjednicima održanoj 5. studenog 1937. g., Hitler je iznio svoje planove za budućnost i naglasio potrebu Njemačke za „životnim prostorom“ (*Lebensraum*). Na ovome sastanku, opisanom u tzv. „Hossbachovom memorandumu“ (kojeg je napisao Hitlerov ađutant, pukovnik Friedrich Hossbach), Hitler je najavio svoju namjeru da razriješi situaciju s Austrijom i Čehoslovačkom što je ranije moguće, ali najkasnije između 1943. i 1945. godine. Osim toga, prvi puta je javno priznao mogućnost neprijateljstva s Velikom Britanijom i Francuskom, koje su se protivile daljnjem jačanju Njemačke u Europi ili preko mora. Dio „preko mora“ odnosio se na mogući povratak njemačkih prekomorskih kolonija i stvaranje kolonijalnog *Reicha*.¹⁶² Raeder navodi da je nakon sastanka bio zabrinut te da je primjetio Hitlerov „pomalo oštar ton“, ali da je svejedno bio uvjeren kako Hitler nije imao namjeru zamijeniti svoju vanjsku politiku mirnih pregovora politikom ratnih prijetnji.¹⁶³ Međutim, zaboravio je spomenuti drugi dio sastanka u kojem je bilo riječi o industrijskim i ekonomskim pripremama potrebnim za podršku ponovnog naoružavanja, koje bi odgovarale Hitlerovim vremenskim zahtjevima. Kao rezultat tog sastanka, mornarica je kasnije dobila povećanje u udjelu čelika (sa 45 000 na 74 000 tona) i druge osnovne materijale.¹⁶⁴

Dvije afere koje su potresle oružane snage tijekom 1938. godine po prvi su puta dovele u pitanje Raederovo povjerenje u Hitlerovu iskrenost.¹⁶⁵ Sredinom siječnja, generalfeldmaršal

¹⁶⁰ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 118-119.

¹⁶¹ Iako ju nije spomenuo, ova se taktika očito odnosila i na eventualni rat s Velikom Britanijom.

¹⁶² BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 121; fusnota 49. na str. 250.

¹⁶³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 267.

¹⁶⁴ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 121.

¹⁶⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 247; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 106.

Werner von Blomberg, ministar rata i vrhovni zapovjednik oružanih snaga (*Oberbefehlshaber der Wehrmacht*), sklopio je brak sa ženom „lošeg ugleda“.¹⁶⁶ Da stvar bude gora, Göring i Hitler bili su svjedoci na vjenčanju. Otkriveni detalji ranijeg života Blombergove supruge šokirali su časnike oružanih snaga (ali i Hitlera), koji su odbacili Blomberga i učinili njegov nastavak vojne službe nemogućim, nakon čega je ubrzo bio prisiljen dati ostavku. Konzervativni Raeder, jednako šokiran ovim događajem, smatrao je brak sramotom za čast časničkog kadra. Blombergov pomorski ađutant barun Hubertus von Wagenheim je, sa Raederovim posebnim odobrenjem, pratio Blombergove na medeni mjesec u Rim, te je rekao Blombergu da, ako se ne želi rastati od supruge, bar učini častnu stvar i počini samoubojstvo. Nakon toga ponudio je Blombergu svoj pištolj. Blomberg je na kraju odbio ostaviti ženu koju voli, ali nije ni počinio samoubojstvo.¹⁶⁷

Krajem siječnja 1938. g., u nadi da poremeti Göringove ambicije, Raeder je otišao kod Hitlera kako bi mu predložio general-pukovnika von Fritscha kao Blombergovog nasljednika. Na Raederovo veliko iznenađenje, Hitler mu je rekao da Fritsch ne dolazi u obzir jer je i sam bio pod optužbom morala.¹⁶⁸ U otprilike isto vrijeme, Raeder tvrdi da mu je Hitler ponudio mjesto vrhovnog zapovjednika oružanih snaga. Nesvjestan Hitlerove odluke da osobno preuzme tu funkciju, Raeder je ponudu odbio. Kasnije navodi kako mu je bilo drago što je odbio Hitlerovu ponudu jer je smatrao da nije imao odgovarajuću vojnu pozadinu koja bi mu omogućila da donosi ispravne odluke kada su u pitanju vojska i zrakoplovstvo. S druge strane, tvrdi da je već tada planirao otići u mirovinu.¹⁶⁹ Bojeći se da bi Göring ili Heinrich Himmler (zapovjednik SS-a, *Schutzstaffel*) mogli naslijediti Blomberga na mjestu vrhovnog zapovjednika oružanih snaga, Raeder je predložio generala Gerda von Rundstedta.¹⁷⁰ Iako je na kasnijem suđenju Fritsch oslobođen svih optužbi, svejedno je dao ostavku na mjesto vrhovnog zapovjednika vojske. Naslijedio ga je general Walther von Brauchitsch. S druge strane, pozicija ministra rata je ukinuta, te je Hitler osobno preuzeo funkciju vrhovnog zapovjednika oružanih snaga, dok je general

¹⁶⁶ Berlinska policija otkrila je nedugo nakon vjenčanja da je Blombergova nova supruga imala kriminalni dosje, te da je pozirala za pornografske fotografije. Tijekom suđenja u Nürnbergu otkriveno je i da je bila osuđivana prostitutka koja je bila registrirana kao prostitutka u sedam velikih njemačkih gradova. (BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 106; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: fusnota 24. na str. 183-184.)

¹⁶⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 106; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: fusnota 24. na str. 183-184.

¹⁶⁸ Iako Raeder nigdje ne navodi o kakvoj je optužbi bilo riječ, Fritsch je bio (lažno) optužen da je homoseksualac.

¹⁶⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 248, 250; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 107.

¹⁷⁰ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 107.

Wilhelm Keitel postao načelnik Vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga (zapravo Hitlerov pomoćnik).¹⁷¹ Afere Blomberg i Fritsch te posljedične ostavke dvaju vrhovnih zapovjednika, koji su postali prijatna Hitlerovim dugoročnim ambicijama, omogućile su Hitleru da učvrsti svoju apsolutnu vlast nad oružanim snagama.

Raeder navodi da mu je Hitler, po prvi puta, u svibnju 1938. g. rekao da moraju početi razmišljati o mogućnosti rata s Velikom Britanijom i Francuskom. Zahtijevao je da se izgradnja bojnih brodova „F“ i „G“ („Bismarck“ i „Tirpitz“) ubrza kako bi ušli u službu tijekom jeseni 1940. godine.¹⁷² Međutim, uspješno potpisivanje Münchenskog sporazuma u rujnu 1938. g. (kojim je dogovoren anglo-njemački pakt o nenapadanju), te sličan sporazum sa Francuskom iz prosinca 1938. g., uvjerali su Raedera da Hitler nema namjeru napustiti „pametnu“ politiku dobrih odnosa s Velikom Britanijom. Uspješno rješavanje austrijskog i sudetskog problema¹⁷³ bili su još jedan dokaz kako je Hitler, koristeći se samo diplomacijom, postigao nevjerojatne političke uspjehe.¹⁷⁴ Bila je to idealna prilika da se u potpunosti iskoriste odrednice anglo-njemačkog pomorskog sporazuma potpisanog 1935. godine. Prvi korak u tom smjeru bio je program izgradnje, koji bi mornarici dao 129 podmornica do 1943. godine. Hitler je, osim ubrzane izgradnje podmornica i ratnih brodova, zahtijevao i da svaki novi brod (svake klase) mora biti jači od britanskog broda iste klase. Raeder je ipak naglasio da je izgradnja njemačke flote tek u početnoj fazi, te da neće moći izazvati britansku mornaricu prije 1945. ili 1946. godine. Raeder je mogao odahnuti, jer ga je Hitler uvjeravao da mu flota neće biti potrebna prije 1944. godine.¹⁷⁵ Ohrabren Hitlerovim riječima, Raeder ga je tijekom zime 1938. g. obavijestio da su moguća dva puta kojima je mornarica mogla krenuti. Ako su nastavili graditi samo podmornice i „srednje“ ratne brodove, u kratkom su roku mogli izgraditi flotu koja bi bila ozbiljna prijatna britanskoj pomorskoj trgovini. Slabost takve flote bila bi nemogućnost da se izravno sukobi sa jačim britanskim pomorskim snagama. Alternativa je bila izgraditi moćnu flotu sa najmoćnijim i najmodernijim vrstama brodova, koja je mogla ne samo ugroziti britansku pomorsku trgovinu, već se i izravno sukobiti sa britanskom flotom. Iako bi izgradnja tako velike flote zahtijevala puno više vremena, Hitler (koji

¹⁷¹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 108; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 173.

¹⁷² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 268.

¹⁷³ U ožujku 1938. g. Austrija je službeno pripojena Trećem Reichu (*Anschluss*), dok su Sudeti, regija Čehoslovačke sa većinski njemačkim stanovništvom, pripojeni nakon potpisivanja Münchenskog sporazuma.

¹⁷⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 268.

¹⁷⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 269-270; HEWITT, Geoff, *Hitler's Armada*, 2008. (online izdanje): 40.

je također preferirao velike i dobro naoružane bojne brodove umjesto podmornica) se odlučio za tu opciju, te je naredio Raederu da počne planirati u skladu s tom odlukom.¹⁷⁶

4.5. „Plan Z“ i godina Raederovog trijumfa (1939.)

Britanska ekonomija ovisila je o pomorskoj trgovini, kojom se godišnje uvozilo 50 milijuna tona dobara i materijala. Stoga je vodstvo *Kriegsmarine* zaključilo da će u slučaju rata s Velikom Britanijom naglasak biti na operacijama protiv pomorske trgovine. U obzir je doduše trebalo uzeti nedostatak pomorskih baza i nepovoljnu geografsku poziciju Njemačke. Stoga su ratni brodovi morali imati veliki domet djelovanja i brzinu, koja bi spriječila da budu uhvaćeni od strane neprijatelja.¹⁷⁷ Rezultat planiranja Vrhovnog zapovjedništva *Kriegsmarine* bio je grandiozan program izgradnje nazvan „Plan Z“, koji je trebao biti dovršen do 1948. godine. Hitler ga je odobrio u siječnju 1939. g., uz uvjet da bude dovršen unutar šest godina. Kako bi se to ostvarilo, dao je „Planu Z“ prednost (u financiranju i materijalima) u odnosu na programe ostalih grana oružanih snaga. Cilj mornarice bio je izgraditi zapanjujuće snažnu pomorsku silu sastavljenu od više od milijun tona površinskih ratnih brodova i s pratećom flotom podmornica od oko 200 000 tona. Plan je predviđao izgradnju: šest „super“ bojnih brodova (klase *H*) težine 56 000 tona i naoružanih topovima kalibra 40 cm; četiri bojna broda klase *Scharnhorst* i *Bismarck* težine 42 000 tona; 10 bojnih krstarica težine 21 000 tona; tri „džepna“ bojna broda klase *Deutschland*; četiri nosača aviona; pet teških krstarica; 24 lake krstarice; 36 „izviđačkih“ krstarica; 70 razarača; 90 torpednih čamaca; te 249 podmornica (kasnije će broj podmornica na Dönitzov zahtjev biti povećan na 300).¹⁷⁸ Iako je većina viših časnika mornarice preferirala takav plan izgradnje,

¹⁷⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 270; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 123; VON DER PORTEN, Edward P., *The German Navy in World War II*, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1969.: 23.

¹⁷⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 272.

¹⁷⁸ Planirani brojevi brodova i podmornica „Plana Z“ variraju od izvora do izvora. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 272-273; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 124-125; HEWITT, Geoff, *Hitler's Armada*, 2008. (online izdanje): 41; MATTHEWS, Rupert, *Hitler: Military Commander*, Arcturus Publishing Limited, London, 2017. (online izdanje): 28; MURFETT, Malcolm, *Naval Warfare 1919-1945: An operational history of the volatile war at sea*, Routledge, Abingdon, 2008. (online izdanje): 31; PADFIELD, Peter, *Dönitz: The Last Führer*, 2013. (online izdanje): 155; SHOWELL, Jak Mallmann, *Hitler's Navy: A Reference Guide to the Kriegsmarine 1935-1945*, 2009. (online izdanje): 62; VON DER PORTEN, Edward P., *The German Navy in World War II*, 1969.: 23; WRAGG, David, *Fighting Admirals of The Second World War*, Pen & Sword Books Ltd, Barnsley, 2009. (online izdanje): 162.)

nekolicina (npr. kapetan Karl Dönitz, kapetan Hellmuth Heye, admiral Hermann Boehm i viceadmiral Hermann Densch) se oštro protivila, te su željeli plan koji bi se usredotočio na izgradnju podmornica.¹⁷⁹ S druge strane, uzevši u obzir činjenice da Njemačka za takav program nije imala adekvatan kapacitet brodogradnje, a kamoli potrebne materijale, te da je količina goriva potrebnog za pogon takve flote bila veća od cjelokupne potrošnje nafte u Njemačkoj u 1938. godini (od čega su dvije trećine dolazile iz inozemstva), većina povjesničara se slaže da je „Plan Z“ bio fantazija i utopijsko razmišljanje visokih zapovjednika *Kriegsmarine*.¹⁸⁰ Međutim, ako je izbijanje Drugoga svjetskog rata moglo biti odgođeno do sredine 1940-ih godina (kao što je Raeder priželjkivao)¹⁸¹ i ako je Hitler diplomacijom i mirnim pregovorima uspio riješiti pitanje Poljske 1939. godine, postoji mogućnost da je „Plan Z“ mogao biti uspješno realiziran. Problem kapaciteta brodogradnje, materijala i goriva zasigurno je mogao biti uspješno riješen, što bi omogućilo Raederu da izgradi svoju „flotu iz snova“, koja bi mogla parirati bilo kojoj mornarici svijeta, a posebno britanskoj mornarici. Već početkom 1939. godine mogućnost izbijanja rata bila je sve izglednija što je natjeralo Raedera da preispita prioritete „Plana Z“ koji su se ticali programa izgradnje. Bojni brodovi i podmornice dobili su prednost u izgradnji, slijedile su ih teške krstarice, dok su nosači aviona i lake krstarice stavljeni na začelje. Prva faza izgradnje trebala je biti završena do 1943. godine.¹⁸² Međutim, izbijanje Drugoga svjetskog rata u rujnu 1939. g., kada je „Plan Z“ bio tek u početnim fazama, onemogućilo je ostvarivanje tog golemog programa izgradnje, te je obustavljen nekoliko tjedana nakon početka rata.

Raederova „godina trijumfa“ započela je 14. veljače 1939. godine kada je u brodogradilištu *Blohm & Voss* u Hamburgu porinut bojni brod „Bismarck“. Dužine 251 m i težine 45 000 tona,

¹⁷⁹ Showell navodi da je viceadmiral Hermann Densch (tadašnji zapovjednik Izviđačkih jedinica) čak koristio jednu prikladnu izreku: „Moramo graditi podmornice na svakoj livadi, u svakoj šupi i na svakom potoku - to je naša jedina nada za pobjedu.“ (SHOWELL, Jak Mallmann, *Hitler's Navy: A Reference Guide to the Kriegsmarine 1935-1945*, 2009. (online izdanje): 61.)

¹⁸⁰ HEWITT, Geoff, *Hitler's Armada*, 2008. (online izdanje): 41; MURFETT, Malcolm, *Naval Warfare 1919-1945: An operational history of the volatile war at sea*, 2008. (online izdanje): 31; PADFIELD, Peter, *Dönitz: The Last Führer*, 2013. (online izdanje): 155; WRAGG, David, *Fighting Admirals of The Second World War*, 2009. (online izdanje): 162.

¹⁸¹ Raeder nije to priželjkivao bez razloga jer ga je Hitler sve do izbijanja rata u rujnu 1939. g. uvjeravao da do spomenutog sukoba neće doći prije 1944. godine. Osim toga, Raeder je Hitlerovo prihvaćanje „Plana Z“ shvatio kao garanciju da rata s Velikom Britanijom neće biti u skorijoj budućnosti. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 270; VON DER PORTEN, Edward P., *The German Navy in World War II*, 1969.: 26.)

¹⁸² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 273-274; MURFETT, Malcolm, *Naval Warfare 1919-1945: An operational history of the volatile war at sea*, 2008. (online izdanje): 31; VON DER PORTEN, Edward P., *The German Navy in World War II*, 1969.: 25-26.

bio je to najveći bojni brod ikada izgrađen u Europi i najveći do tada izgrađeni bojni brod na svijetu.¹⁸³ Ožujak 1939. g. obilježila je okupacija Češke od strane njemačkih trupa i uspostava Protektorata Bohemije i Moravske. Hitler je ponovno uspio, kao i u slučaju Austrije i Sudeta godinu ranije, bez ispaljenoga metka proširiti granice *Reicha*. Međutim, još važniji događaj za *Kriegsmarine* i Raedera osobno dogodio se 1. travnja 1939. godine u Wilhelmshavenu. Toga dana u brodogradilištu je porinut bojni brod „Tirpitz“, sestriški brod „Bismarcka“. Nakon ceremonije porinuća Hitler je održao inspekciju flote usidrene u luci prilikom koje se, zajedno sa Raederom i drugim visokim časnicima, ukrcao na bojni brod „Scharnhorst“. U nazočnosti većine admirala mornarice Hitler je Raedera promaknuo u čin velikog admirala (*Großadmiral*), najviši čin njemačke mornarice, te mu je uručio palicu velikog admirala (*Großadmiralstab*) koja je predstavljala simbol moći i autoriteta. Raeder je bio prvi njemački pomorski časnik promaknut u čin velikog admirala nakon Henninga von Holtzendorffa koji je u taj čin bio promaknut u svibnju 1918. godine.¹⁸⁴ Tom je prilikom Hitler, hvalivši njegovu 45-godišnju karijeru, pozvao Raedera da izgradi flotu dostojnu Velike Njemačke te mu je rekao da se nada da će dugo ostati njegov savjetnik i suradnik.¹⁸⁵ Sa sigurnošću možemo ustvrditi da je ovaj događaj označio vrhunac Raederove karijere.

Krajem travnja Hitler je, na Raederovo veliko iznenađenje, ukinuo anglo-njemački pomorski sporazum. Izgledi za izbijanje rata postajali su sve očitiji.¹⁸⁶ *Kriegsmarine*, koja bi bila nespremna za tako rano izbijanje rata, smatrala je „apsolutnim prioritetom“ da se zauzmu pomorske baze na francuskoj atlantskoj obali kako bi se dobio izlaz na Atlantik i kako bi se izbjegla britanska blokada Njemačke (koja je bila vrlo uspješna tijekom Prvoga svjetskog rata).¹⁸⁷ U svibnju 1939. g. Hitler je obznanio da planira riješiti „poljsko pitanje“. Raeder navodi kako mu se činilo potpuno „oprečnim“ vjerovati da je rat s Poljskom moguć, dok je s druge strane Hitler uvjeravao kako je problem moguće riješiti na „miran način“. Hitler ga je uvjerio da političku

¹⁸³ Kasnije tijekom rata „Bismarcka“ će nadmašiti američki bojni brodovi klase *Iowa* i japanski bojni brodovi klase *Yamato*. (BROWER, Jack, *The Battleship Bismarck*, Naval Institute Press, Annapolis, 2005.: 15.)

¹⁸⁴ *Rangliste der Deutschen Kriegsmarine für das Jahr 1942*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1942.: 11; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 134; GILBEY, Joseph, *Kriegsmarine: Admiral Raeder's Navy*, 2005.: 92; HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, 1990.: 79; SHOWELL, Jak Mallmann, *German Navy Handbook 1939-1945*, 2002.: 248.

¹⁸⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 134-135.

¹⁸⁶ Hitlerova sljedeća „meta“ bila je Poljska. Međutim, bilo je očito da Hitler neće moći riješiti pitanje Poljske na miran način jer su Velika Britanija i Francuska jamčile sigurnost Poljske. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 275.)

¹⁸⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 129.

situaciju ima pod kontrolom, te da Velika Britanija nikada neće ići u rat samo zbog zahtjeva za vraćanje Poljskog koridora Njemačkoj.¹⁸⁸ Kao što se danas zna, ispostavilo se da je Hitler bio u krivu.

Sredinom kolovoza Raeder je odlučio poduzeti „mjere opreza“. Opozvao je Dönitza (koji je bio na dopustu) i uputio „džepne“ bojne brodove „Deutschland“ i „Admiral Graf Spee“ te nekolicinu podmornica u Atlantik i Sjeverno more.¹⁸⁹ Dana 22. kolovoza Hitler je sazvao konferenciju u Obersalzbergu na kojoj su bili prisutni gotovo svi najviši vojni časnici i na kojoj je bilo riječi o poljskoj krizi. Raeder navodi da je Hitler naglasio kako je stav Poljske kriv za nastalu krizu te je pokušao uvjeriti prisutne časnike da Britanija i Francuska neće riskirati rat zbog Poljske. Stoga je zaključio da će Poljska biti spremna nagoditi se pregovorima.¹⁹⁰ Raeder doduše nije spomenuo Hitlerov agresivan ton kojim je naglasio da se „totalno uništenje“ Poljske mora „provesti na nove načine“.¹⁹¹ Iako je, prema Raederu, Hitlerov govor dokazao svima prisutnima da su „stajali na rubu rata“, priprema za potpisivanje pakta o nenapadanju između Njemačke i SSSR-a (Pakt Ribbentrop-Molotov) koji će biti potpisan dan kasnije, uvjerila je časnike da do rata neće doći. Raeder je optimistično zaključio: „Osjećali smo da se još jednom približava jedan od pametnih Hitlerovih političkih šahovskih poteza i da će opet mirno pobijediti kao što je to uvijek činio prije“.¹⁹² U kakvoj je zabludi bio Raeder, ali i ostali visoki časnici koji nisu vjerovali da će doći do rata, pokazat će se vrlo uskoro.

Nakon što je Hitleru bilo jasno da neće moći mirnim putem riješiti problem Poljske, odlučio je da invazija Poljske započne 1. rujna 1939. godine (*Fall Weiß*). Predviđajući kako bi se sukob u Poljskoj mogao lokalizirati, *Kriegsmarine* se nije u potpunosti mobilizirala. U prvoj ratnoj direktivi (poznatije kao *Führerove* direktive) od 31. kolovoza 1939. g. Hitler je pozvao mornaricu na „djelovanje protiv trgovačkog brodovlja s naglaskom na djelovanje protiv Engleske“.¹⁹³

¹⁸⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 275-276.

¹⁸⁹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 136; SHOWELL, Jak Mallmann, (ur.), *Fuehrer Conferences on Naval Affairs 1939-1945*, The History Press, Stroud, 2015.: 31.

¹⁹⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 277.

¹⁹¹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 136.

¹⁹² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 208.

¹⁹³ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 137; SHOWELL, Jak Mallmann, (ur.), *Fuehrer Conferences on Naval Affairs 1939-1945*, 2015.: 32.

5. IZBIJANJE DRUGOGA SVJETSKOG RATA I POMORSKE OPERACIJE DO INVAZIJE NA SSSR

5.1. Invazija na Poljsku i pomorske operacije do travnja 1940. godine

U 04:48 1. rujna 1939. g. stari bojni brod „Schleswig-Holstein“ započeo je bombardiranje poljskih položaja na Westerplatte (poluotok u Gdanjsku). Bili su to prvi pucnjevi Drugoga svjetskog rata.¹⁹⁴ Iako su se časnici *Kriegsmarine* nadali da sukob u Poljskoj može ostati lokaliziran, objava rata Njemačkoj od strane Velike Britanije i Francuske 3. rujna sve je promijenila. Raeder je toga dana zabilježio: „Danas je izbio rat protiv Francuske i Velike Britanije, rat koji, prema *Führerovim* ranijim tvrdnjama, nismo trebali očekivati prije 1944. *Führer* je vjerovao do zadnjeg trenutka da se rat može izbjeći, čak i ako bi to značilo odgodu konačnog rješenja poljskog pitanja... Osim toga, površinske snage su po broju i snazi toliko inferiorne u odnosu na snage britanske flote, da čak i u punoj snazi ne mogu učiniti ništa više nego pokazati da znaju junački umrijeti“.¹⁹⁵ Koliko je *Kriegsmarine* bila inferiorna u odnosu na francuske i britanske flote dokazuju sljedeći brojčani podatci: Francuska i Velika Britanija imale su 22 bojna broda naspram dva bojna i tri „džepna“ bojna broda Njemačke; sedam nosača aviona naspram niti jednog („Graf Zeppelin“ nije bio dovršen); 22 teške krstarice naspram dvije teške krstarice; 61 laka krstarica naspram šest lakih krstarica; 255 razarača i torpednih čamaca naspram 34.¹⁹⁶ S obzirom da je rat za *Kriegsmarine* došao prerano jedino što je tada preostalo bilo je voditi rat protiv neprijateljskog trgovačkog brodovlja i napadati linije morskih komunikacija, pritom izbjegavajući otvoreni sukob sa brojčano nadmoćnijim protivnikom. Zbog slabosti površinske flote to su mogli postići jedino koristeći 26 dostupnih podmornica, što je bilo premalo za efektivno vođenje rata.¹⁹⁷ Međutim, Raeder nije planirao tako brzo odustati već se obvezao da će voditi rat u „ofenzivnom duhu“.¹⁹⁸

¹⁹⁴ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 137.

¹⁹⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 137; SHOWELL, Jak Mallmann, (ur.), *Fuehrer Conferences on Naval Affairs 1939-1945*, 2015.: 37-38.

¹⁹⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 281.

¹⁹⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 280.

¹⁹⁸ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 137.

Već u prvim satima nakon objave rata 3. rujna došlo je do incidenta u kojem je njemačka podmornica potopila putnički brod „Atheniu“. Među poginulima je bilo i građana SAD-a. S obzirom da su se njemačke podmornice tada strogo pridržavale međunarodnih pravila i dogovora vezanih uz podmorničko ratovanje, Njemačka je negirala navod stranog tiska da je „Atheniu“ potopila njemačka podmornica. Tek nakon što se podmornica vratila u Njemačku otkriveno je da je stvarno potopila putnički brod. Međutim, u želji da izbjegne komplikacije s SAD-om Hitler je odlučio da se stvarne činjenice ne otkriju široj javnosti.¹⁹⁹

Zbog nužnosti da se čim prije izgradi veći broj novih podmornica „Plan Z“ je ukinut, a s njime i izgradnja svih ratnih brodova osim bojnih brodova „Bismarck“, „Tirpitz“ i teške krstarice „Prinz Eugen“, čija je izgradnja bila skoro dovršena.²⁰⁰ Iako je prije rata Raederu dao „odriješene ruke“ u vođenju mornarice Hitler se ubrzo nakon izbijanja rata počeo miješati u vođenje operacija *Kriegsmarine*. Prema Hitlerovom mišljenju, nanošenje pomorskih gubitaka Velikoj Britaniji bi narušilo mogućnost povoljnih pregovora u budućnosti. Stoga je nametnuo stroga ograničenja kada su u pitanju bile operacije „džepnih“ bojnih brodova i podmornica. Prema Raederu, koji se zalagao za neograničeno podmorničko ratovanje od početka, takav potez je bez sumnje koštao mornaricu mnogih ranih uspjeha.²⁰¹ Nakon brzih uspjeha njemačkih snaga u invaziji Poljske rat se polako prebacivao na zapadnu Europu i sukob protiv Francuske i Velike Britanije.²⁰² Raeder navodi kako je od tog trenutka Hitlera konstantno upozoravao da je, dugoročno gledano, Velika Britanija njihov najopasniji protivnik.²⁰³ Iako je sudjelovanje *Kriegsmarine* u invaziji Poljske bilo ograničeno, Hitler je Raedera 30. rujna 1939. g. odlikovao Viteškim križem Željeznoga križa (*Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes*), drugim najvišim odlikovanjem Trećega Reicha.²⁰⁴

¹⁹⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 292-293; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 139.

²⁰⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 283.

²⁰¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 284; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 138.

²⁰² U razdoblju između završetka invazije na Poljsku (listopad 1939. g.) i početka njemačke invazije na Francusku i zemlje Beneluksa (svibanj 1940. g.), koje se još naziva „Lažni rat“, nije bilo većih operacija i sukoba jer niti jedna od zaraćenih strana nije željela napasti. Hitler je to razdoblje iskoristio za odmor i obnovu svojih oružanih snaga.

²⁰³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 285.

²⁰⁴ Kao razlog za odlikovanje navodi se sljedeće: „Na početku rata veliki je admiral Raeder tako odlučno oblikovao *Kriegsmarine* u pogledu osoblja, tehnologije, obuke, taktičkog i pomorskog strateškog razmišljanja, da su uspjesi bili vidljivi već u ratu protiv Poljske i u Sjevernom moru. Kao priznanje za to dodijeljen mu je Viteški križ Željeznoga križa.“ Najviše odlikovanje Trećega Reicha bio je Veliki križ Željeznoga križa (*Großkreuz des Eisernen Kreuzes*). Jedini dobitnik tog odlikovanja tijekom Drugoga svjetskog rata bio je Hermann Göring, koji je odlikovan nakon

Sredinom rujna 1939. g. stigao je prvi veći uspjeh njemačke mornarice u ratu kada je podmornica „U-29“ potopila britanski nosač aviona „Courageous“. U listopadu 1939. g., podmornica „U-47“, pod zapovjedništvom kapetana Günthera Priena, ušla je u britansku pomorsku bazu u Scapa Flowu i uspjela potopiti bojni brod „Royal Oak“.²⁰⁵ Bili su to ogromni uspjesi za *Kriegsmarine* koja je dokazala da, unatoč nepovoljnim uvjetima u kojima se našla, može uspješno voditi operacije protiv neprijatelja. Ograničeni uspjesi su nastavljeni i napadima na trgovačko brodovlje u Atlantiku od strane „džepnih“ bojnih brodova „Deutschland“ i „Admiral Graf Spee“, koji su prije izbijanja rata bili poslani u Atlantik. Kapetan Hans Langsdorff, zapovjednik „Admirala Graf Spee-a“, potopio je velik broj brodova u južnome Atlantiku i Indijskome oceanu. Prije nego se vratio u Njemačku odlučio je sredinom prosinca napasti pomorske trgovačke linije na istočnoj obali Južne Amerike. Pritom je naišao na skupinu od jedne teške i dvije lake britanske krstarice. Tijekom bitke koja je uslijedila obje strane pretrpile su velika oštećenja. Nakon što su se britanski brodovi povukli Langsdorff je odlučio otići u obližnji Montevideo da izvrši popravke na svome brodu. Urugvajci su, zbog snažnog pritiska od strane Britanaca, dopustili Langsdorffu da u Montevideu ostane samo 72 sata što je bilo premalo vremena da bi se izvršili potrebni popravci. Osim toga, na izlazu iz luke britanski su brodovi čekali u zasjedi. Našavši se u nezavidnoj situaciji Langsdorff je kontaktirao Berlin tražeći upute kako dalje postupiti. Hitler i Raeder predložili su da se „Admiral Graf Spee“ pokuša probiti iz blokade i pobjeći. Hitler je inzistirao da brod ne smije biti interniran. Nakon što je ustanovio da je šteta pretrpljena u prethodnoj bitci prevelika, i zbog manjka streljiva, Langsdorff je odlučio sam potopiti svoj brod kako ne bi pao u neprijateljske ruke. Nakon što je potopio brod i spasio cijelu posadu koja je poslana u Buenos Aires, Langsdorff je počinio samoubojstvo.²⁰⁶ Potapanje „Admirala Graf Spee-a“ bilo je veliki šok za Hitlera koji je smatrao da brodovi nisu potrošni, te da je njihov gubitak davao neprijatelju previše prestiža. Zbog tog straha stavio je velika ograničenja na ratne brodove, do te mjere da su im ometala slobodu djelovanja. Koliko je bio zabrinut dokazuje činjenica da, kada je jedan od velikih brodova bio na

pobjede nad Francuskom. (DÖRR, Manfred, *Die Ritterkreuzträger der Überwasserstreitkräfte der Kriegsmarine, Band 2: L-Z*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1996.: 139.)

²⁰⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 295-296; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 140; KONSTAM, Angus, *U-47 in Scapa Flow: The Sinking of HMS Royal Oak 1939*, Bloomsbury Publishing, Oxford, 2015.: 4-5.

²⁰⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 288-290; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 143; GILBEY, Joseph, *Kriegsmarine: Admiral Raeder's Navy*, 2005.: 117-148.

moru, Hitler nije mogao spavati od brige. Jednom prilikom rekao je Raederu: „Na kopnu sam heroj. Na moru sam kukavica“.²⁰⁷

Kako se 1939. godina bližila kraju Raeder je mogao biti zadovoljan viđenim. *Kriegsmarine* je uspješno izvršavala ofenzivne operacije u Atlantiku, kapitalni ratni brodovi i podmornice potapali su velike količine protivničkog trgovačkog brodovlja, te je uspjeha bilo i u polaganju mina za obranu njemačke obale, ali i polaganju mina na obalama Velike Britanije. Jedino za čim je mornarica mogla žaliti bilo je potapanje „Admirala Graf Spee-a“ iz razloga što je svaki potopljeni brod bilo vrlo teško zamijeniti novim. S druge strane, prvotne operacije *Kriegsmarine* pokazale su kako postoje znatne razlike između Raedera i Hitlera kada je u pitanju vođenje pomorskog rata i korištenje kapitalnih brodova u ratu protiv trgovačkog brodovlja. Ta će situacija postati sve očitija sa svakim sljedećim sukobom koji će uključivati kapitalne brodove.²⁰⁸

5.2. Invazija Danske i Norveške

Izbijanjem rata Velika Britanija je u potpunosti zaustavila njemačku prekomorsku trgovinu. No unatoč tome, Njemačka je i dalje imala dva vrlo važna pomorska trgovačka puta: put uzduž norveške obale do Narvika i put kroz Baltičko more do Švedske i drugih država koje su imale obalu na Baltiku. Preko ta dva puta Njemačka je uvozila vrlo važne materijale, posebice švedsku željeznu rudu bez koje bi se vojna industrija zasigurno brzo ugasila. Dok je luka Narvik u Norveškoj bila dostupna cijele godine, luka Lulea u Švedskoj bila je zaleđena između prosinca i svibnja. Stoga je jedna trećina rude u Njemačku dolazila preko Narvika. Njemačke brodove koji su rudu prevozili iz Narvika u Njemačku štitila je norveška neutralnost kada su plovili norveškim teritorijalnim vodama.²⁰⁹ No, bilo je upitno do kada će Norveška moći garantirati svoju neutralnost u slučaju rata između Velike Britanije i Njemačke.

Krajem rujna 1939. g. viceadmiral Wilhelm Canaris, šef *Abwehra* (Obavještajne službe Vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga, OKW), obavijestio je Raedera da Britanci imaju

²⁰⁷ PFANNES; SALAMONE, *The Great Admirals of World War II, Volume II: The Germans*, 1984., str. 33; VON DER PORTEN, Edward P., *The German Navy in World War II*, 1969.: 44.

²⁰⁸ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 142.

²⁰⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 300.

namjeru iskrcati vojne snage u Norveškoj. U otprilike isto vrijeme admiral Rolf Carls (vrhovni zapovjednik Mornaričke skupine Istok) također je izrazio zabrinutost oko britanskog poteza u Norveškoj, te kakve bi posljedice takav potez mogao imati za njemačke interese. Predložio je Raederu da se izradi studija koja bi pokazala može li se zauzimanjem Norveške i tamošnjih pomorskih baza od strane Njemačke preduhitriti Britance i istovremeno otkloniti navedena opasnost. Raeder je, uvidjevši potrebu za detaljnijom analizom „norveškog pitanja“, naredio da se studija izradi.²¹⁰ Studija je pokazala da je održavanje norveške neutralnosti u najboljem interesu Njemačke. Međutim, ako bi Britanci prekršili tu neutralnost uspostavljanjem svojih pomorskih i zrakoplovnih baza u opasnost bi došli ne samo željezna ruda, već i neutralnost Švedske. Vrlo su izgledne bile šanse da se na sjeveru Europe stvori novo bojište koje bi zaprijetilo sigurnosti Baltičkoga mora i njemačke obale. Prema Raederu, takav slijed događaja označio bi gubitak rata za Njemačku.²¹¹ U slučaju da Britanci uistinu prekrše neutralnost Norveške i pokušaju uspostaviti baze, jedina preostala opcija za *Kriegsmarine* bila je preduhitriti Britance i zauzeti strateške baze u Norveškoj. Osim toga, Raeder je u planiranoj invaziji Norveške vidio mogućnost da mornarica dokaže svoju važnost i ulogu te da po prvi puta ima presudni utjecaj na rat.²¹²

Dana 30. studenog 1939. g. Sovjetski Savez je izvršio invaziju Finske. Izvještaji njemačkih obavještajnih službi donosili su vijesti da Saveznici planiraju poslati pomoć Finskoj preko Norveške i Švedske. Ta je činjenica samo povećala bojazan *Kriegsmarine* kada su u pitanju norveška neutralnost i zauzimanje baza od strane Britanaca. U prosincu Raeder se na nagovor Alfreda Rosenberga (nacističkog političara i istaknutog rasnog teoretičara i ideologa) sastao sa Vidkunom Quislingom, bivšim norveškim ministrom obrane i tadašnjim predsjednikom Narodnog saveza (nacionalističke političke stranke bliske nacistima). Quisling je na sastanku govorio o stanju u Norveškoj. Tvrdio je da je norveška vlada bila na strani Britanaca te da su Britanci imali definitivne planove za iskrcavanje u Norveškoj. Nadalje, vjerovao je kako je Njemačka jedini pravi „bedem“ protiv opasnosti boljševizma i ako bi saveznička okupacija Norveške dovela do poraza Njemačke bio bi to početak kraja za zapadnu kulturu. Raeder je, s pravom, rekao Quislingu da je to politička stvar, izvan njegove nadležnosti, te da će proslijediti njegovu poruku Hitleru. To je i

²¹⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 301.

²¹¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 302; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 145.

²¹² BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 145.

učinio dan kasnije te je predložio Hitleru da se osobno sastane s Quislingom kako bi mogao razviti vlastito mišljenje.²¹³

Nakon što se sastao s Quislingom u dva navrata tijekom prosinca, Hitler je 27. siječnja 1940. g. naredio da se uspostavi stožer unutar Vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga koji bi razradio plan operacija za invaziju Norveške, u slučaju da to bude potrebno. Kršenje norveške neutralnosti od strane Britanaca dostiglo je vrhunac u veljači. Britanski razarač „Cossack“ napao je njemački opskrbeni brod „Altmark“ koji se nalazio u norveškim teritorijalnim vodama. Na tom brodu nalazilo se 300 britanskih ratnih zarobljenika koje je „Altmark“ preuzeo od „džepnog“ bojnog broda „Admiral Graf Spee“, te ih je prevezio natrag u Njemačku. Iako je „Altmark“ bio pod pratnjom norveških torpednih čamaca, Britanci su se tijekom noći ukrcali na brod i oslobodili svih 300 zarobljenika prilikom čega je poginulo sedam njemačkih mornara. Raeder navodi da je ovaj incident bez sumnje dokazao da je Norveška bila bespomoćna održati svoju neutralnost.²¹⁴ Ovaj je incident samo ubrzao njemačke planove za zauzimanje baza u Norveškoj. Dana 21. veljače generalu pješništva Nikolausu von Falkenhorstu naređeno je da se pripremi za invaziju Norveške (kodnog imena „Operacija Weserübung“). Planiranje operacije nije zaustavilo ni primirje između Finske i Sovjetskoga Saveza potpisano 12. ožujka, nakon kojeg je Velika Britanija izgubila pravo na svaki izgovor povezan sa slanjem pomoći Finskoj kroz Norvešku i Švedsku. Raeder je znao da će operacija zauzimanja Norveške puno koštati njemačku mornaricu i da će gubitci neizbježno biti veliki. No bio je spreman žrtvovati čak i polovicu flote kako bi dobio toliko željene strateški važne pomorske baze u Norveškoj koje Carska mornarica tijekom Prvoga svjetskog rata nije bila u mogućnosti imati, a koje bi omogućile *Kriegsmarine* da napokon dobije izlaz na Atlantik.²¹⁵

Raeder tvrdi da okupacija Danske nije bila planirana sve do veljače 1940. g. kada je generalfeldmaršal Göring inzistirao da i ona bude uključena u operaciju „Weserübung“, kako bi njegov *Luftwaffe* dobio na korištenje danske aerodrome.²¹⁶ Hitler je potom donio konačnu odluku i naredio da operacija bude izvršena 9. travnja. Hitler je inzistirao da pomorske snage, nakon što

²¹³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 304-305; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 146.

²¹⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 306; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 146.

²¹⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 309; DILDY, Douglas C., *Denmark and Norway 1940: Hitler's boldest operation*, Osprey Publishing, Oxford, 2007.: 90; KONSTAM, Angus, *Sink the Tirpitz 1942-44: The RAF and Fleet Air Arm duel with Germany's mighty battleship*, Osprey Publishing, Oxford, 2018.: 30.

²¹⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 309.

su iskrcale trupe, ostanu u norveškim lukama kako bi im pružale podršku. No, Raeder se tome odlučno usprotivio zbog straha da pomorske snage ne bi bile izgubljene uzalud.²¹⁷

Invazija koja je uslijedila bila je vrlo uspješna i svi postavljeni ciljevi bili su ostvareni u prilično kratkom vremenskom roku. Bio je to prvi puta da su sve tri grane oružanih snaga zajednički djelovale u istoj operaciji.²¹⁸ Već u prvim satima zauzeti su važni gradovi i luke poput Osla, Bergena, Drontheima, Hortena i Narvika. Britanci su poslali ekspedicijske snage u Narvik gdje je došlo do teških borbi. Nijemci su ipak uspjeli zadržati grad te su se Britanci morali povući. Invazija Norveške službeno je završila tek početkom lipnja kada je cjelokupni norveški teritorij pao u njemačke ruke. Međutim, Raederova izjava da je spreman žrtvovati polovicu flote za baze u Norveškoj se gotovo u potpunosti i ostvarila. *Kriegsmarine* je u operaciji pretrpjela teške gubitke: potopljena je jedna („Blücher“) od dvije teške krstarice, dvije („Königsberg“ i „Karlsruhe“) od šest lakih krstarica, 10 od 20 razarača i šest podmornica. Osim toga, dva bojna broda, dvije krstarice i nekolicina drugih brodova su oštećeni tijekom operacije. Kao posljedica toga, *Kriegsmarine* je nakon operacije na raspolaganju imala samo jedan „džepni“ bojni brod, jednu tešku krstaricu, jednu laku krstaricu i četiri razarača.²¹⁹

I nakon ove operacije Raeder je mogao biti vrlo zadovoljan. Dobio je strateški važne pomorske baze u Norveškoj čime je znatno poboljšao inače vrlo lošu geografsku poziciju Njemačke dok je s druge strane, uvoz toliko važne željezne rude bio osiguran. Raeder je čak planirao u Dronheimu izgraditi novi njemački grad i pomorsku bazu u kojoj bi se mogli graditi najveći brodovi bez obzira na dubinu vode.²²⁰ Prema Haarru, glavna odgovornost za koncept i izvršenje operacije „Weserübung“ bila je u potpunosti Raederova.²²¹

5.3. Operacija „Morski lav“ - planirana invazija Engleske

²¹⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 310.

²¹⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 310.

²¹⁹ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 146; DILDY, Douglas C., *Denmark and Norway 1940: Hitler's boldest operation*, 2007.: 90; LUNDE, Henrik O. *Hitler's Pre-Emptive War: The Battle for Norway, 1940*, Casemate Publishers, Philadelphia, 2010. (online izdanje): 567.

²²⁰ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 148.

²²¹ HAARR, Geirr H., *The German Invasion of Norway, April 1940*, Naval Institute Press, Annapolis, 2009.: 392.

Dana 10. svibnja 1940. g. započela je velika njemačka operacija u zapadnoj Europi. U malo više od mjesec dana osvojene su Nizozemska, Belgija, Luksemburg i Francuska. Nitko nije očekivao da će Njemačka ostvariti tako brzu i odlučujuću pobjedu. Za *Kriegsmarine* ova pobjeda je bila važna zbog činjenice da su pod njen nadzor došle sve francuske pomorske baze na Atlantskoj obali (Brest, Lorient, St. Nazaire, La Rochelle i druge), čime je znatno poboljšana pomorska situacija. Raeder je, dok su borbe u Francuskoj još trajale, planirao da Brest postane nova glavna baza za njemačke podmornice.²²² S druge strane, francuska flota, koja je tijekom invazije ostala čitava, našla se na Raederovoj listi želja zajedno sa francuskim prekomorskim kolonijama. Međutim, Hitler je Raederove želje „oštro odbacio“ zbog straha da bi bilo kakvi drakonski zahtjevi vezani uz francusku flotu ili kolonije potencijalno rezultirali prebjegom francuske mornarice Britancima.²²³ Raeder i *Kriegsmarine* su tako, nakon osvajanja Francuske, ostali bez ikakvih materijalnih dobitaka, te se Raeder morao zadovoljiti korištenjem francuskih baza na Atlantskoj obali.

Nakon kapitulacije Francuske krajem lipnja zadnji njemački protivnik na kontinentu bio je poražen. Oružane snage su se zatim okrenule prema Velikoj Britaniji i planiranju invazije engleskog kopna. Kao nužan preduvjet za bilo kakvu invaziju bilo je da *Luftwaffe* porazi britansko zrakoplovstvo (*Royal Air Force*, RAF) i ostvari zračnu nadmoć iznad Engleske. Osim toga, Raeder je naglasio kako bi *Luftwaffe* također morao znatno oštetiti britansku flotu jer u suprotnome, brodovi njemačke flote (dodatno oslabljeni nakon invazije na Norvešku) ne bi bili u mogućnosti jamčiti sigurnost invazijskih snaga.²²⁴ Nakon puno razmišljanja Hitler je 16. srpnja 1940. g. izdao naredbu da se sve tri grane oružanih snaga krenu pripremati za invaziju Engleske. *Kriegsmarine* je za potrebu invazije okupila velik broj plovila (za prijevoz invazijskih trupa) koja su raspoređena po lukama u Belgiji i Francuskoj.²²⁵ Za datum invazije Hitler je odabrao 15. rujana. U slučaju da *Luftwaffe* do tada ne uspije steći zračnu nadmoć, invazija će biti odgođena do svibnja 1941. godine. Nakon što *Luftwaffe* nije uspio osigurati zračnu nadmoć nad teritorijem u kojem se trebala odviti invazija (južna Engleska, obala Dovera), te umjesto da nastavi s napadima na strateške i vojne

²²² HELLWINKELL, Lars, *Hitler's Gateway to the Atlantic: German Naval Bases in France 1940-1945*, Seaforth Publishing, Barnsley, 2014. (online izdanje): 30.

²²³ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 154.

²²⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 321-325.

²²⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 326.

ciljeve, Göring je svoje zračne snage preusmjerio u napade na London i druge veće gradove.²²⁶ Raeder zaključuje da su tada, uzevši u obzir goleme gubitke koje je *Luftwaffe* pretrpio u zračnim napadima na Englesku te nemogućnost da stekne zračnu nadmoć, sve šanse za uspješno izvršavanje operacije „Morski lav“ nestale.²²⁷ Hitler je stoga 17. rujna 1940. godine operaciju odgodio na neodređeno vrijeme.

Od tog trenutka pa nadalje Hitler se potpuno usredotočio na Sovjetski Savez, te operacija „Morski lav“ nije nikada provedena. Raeder je mogao odahnuti. Iako je smatrao Veliku Britaniju „protivnikom kojeg Njemačka mora poraziti da pobijedi u ratu“, protivio se izravnoj invaziji Engleske zbog realne činjenice da su snage *Kriegsmarine* bile preslabe izvršiti tako ogromnu zadaću. Poraz Velike Britanije i dalje je vidio u vođenju rata protiv njenog trgovačkog brodovlja i konvoja i linija pomorskih komunikacija, što je moglo biti postignuto jedino izgradnjom i raspoređivanjem još većeg broja podmornica.²²⁸ No usredotočivši se sve više prema Istoku, Hitler je imao drugačije ideje.

5.4. Pomorske operacije od jeseni 1940. g. do invazije na SSSR

Novo „oružje“ koje je *Kriegsmarine* tijekom 1940. godine po prvi puta (u Drugome svjetskom ratu) upotrijebila bile su pomoćne krstarice. Ovi prenamijenjeni trgovački brodovi uspjeli su u periodu između 1940. i 1942. g. potopiti gotovo milijun tona protivničkog trgovačkog brodovlja.²²⁹ Prvi veći ratni brod koji je nakon gubitka „Admirala Graf Spee-a“ djelovao u Atlantiku bio je „džepni“ bojni brod „Admiral Scheer“, koji je između listopada 1940. i ožujka 1941. g. uspješno djelovao u Atlantiku, ali i Indijskome oceanu. Teška krstarica „Admiral Hipper“ je u studenom 1940. g. također krenula u operaciju na Atlantiku, ali je zbog prekomjernog trošenja goriva mogla djelovati samo mjesec dana. Ohrabren tim uspjesima Raeder je krajem prosinca naredio bojnim brodovima „Gneisenau“ i „Scharnhorst“ da krenu u Atlantik. Tijekom operacije

²²⁶ Tu je odluku odobrio i sam Hitler, koji se nadao da će konstantno bombardiranje njihovih gradova slomiti moral Britanaca i natjerati ih da zatraže primirje. Međutim, ova je odluka imala potpuno suprotan učinak te je samo ojačala britansku odlučnost da nastave rat.

²²⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 329.

²²⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 330.

²²⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 348.

„Berlin“ (siječanj-ožujak 1941. g.) potopili su čak 22 trgovačka broda.²³⁰ Međutim, ubrzo je postalo jasno da protuzračna obrana Bresta (glavne luke u kojoj su boravili kapitalni brodovi) nije bila dovoljno snažna. Britanci su neprestanim zračnim napadima na Brest u više navrata teško oštetili kapitalne brodove koji su potom bili izvan službe po nekoliko mjeseci.²³¹ Konstantna bombardiranja francuskih luka od strane Britanaca predstavljati će veliki problem za *Kriegsmarine* u budućnosti.

Krajem kolovoza 1940. g. najveći njemački bojni brod, „Bismarck“, ušao je u službu. Raeder je željno iščekivao trenutak kada će taj moćni bojni brod početi sudjelovati u operacijama na Atlantiku. S obzirom da „Bismarckov“ sestrinski brod „Tirpitz“ još nije bio spreman za službu, Raeder je odlučio poslati novu tešku krstaricu („Prinz Eugen“) zajedno sa „Bismarckom“ u napad na protivničko brodovlje u Atlantiku. Istovremeno je planirao poslati bojne brodove „Scharnhorst“ i „Gneisenau“, no međutim, „Scharnhorst“ je imao problema s motorom, dok je „Gneisenau“ početkom travnja 1941. g. pretrpio teža oštećenja u britanskom zrakoplovnom napadu. Admiral Günther Lütjens (zapovjednik Flote) tražio je da se operacija odgodi dok barem „Scharnhorst“ ili čak i „Tirpitz“ ne bi bili spremni pridružiti se „Bismarcku“ i „Prinz Eugenu“. Međutim, Raeder je inzistirao da se operacija ne smije odgađati.²³² Lütjens nije imao drugog izbora nego se pokoriti Raederovoj naredbi. S druge strane Hitler, iako skeptičan (imajući na umu gubitak „Admirala Graf Spee-a“), nevoljko je pristao na operaciju. Operacija „Rheinübung“ (18.-27. svibanj 1941. g.) bila je prva, ali ujedno i posljednja operacija u kojoj je sudjelovao „Bismarck“. Bitke koje su uslijedile tijekom te operacije s pravom se smatraju među najpoznatijim pomorskim bitkama Drugoga svjetskog rata. Tijekom sukoba sa britanskim brodovima u bitci u Danskom prolazu „Bismarck“ je uspio potopiti bojnu krstaricu „Hood“ (preživjela su samo tri člana posade „Hooda“). Churchill nakon potonuća „Hooda“ izjavljuje „potopite Bismarcka!“, te su svi britanski brodovi na raspolaganju poslani u lov na „Bismarcka“. „Prinz Eugen“ se zatim odvaja od „Bismarcka“ i nastavlja dalje prema Atlantiku dok „Bismarck“ (koji je bio lakše oštećen) mijenja kurs prema Francuskoj. Nakon što je britanski torpedo bombarder uspio torpedom pogoditi i pritom zaglaviti „Bismarckovo“ kormilo, „Bismarcku“ više nije bilo spasa. „Bismarck“ je rano ujutro 27. svibnja

²³⁰ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 176.

²³¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 350.

²³² Imajući na umu siguran ulazak SAD-a u rat na strani Saveznika u skorijoj budućnosti, Raeder je želio nanijeti maksimalnu štetu u Atlantiku prije nego se američka mornarica mogla umiješati. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 351-353.)

potopljen od strane brojčano nadmoćnijih Britanaca. Spašeno je samo 115 od 2 221 člana posade (među stradalima je bio i admiral Lütjens).²³³

Potonuće „Bismarcka“ bilo je veliki šok za Hitlera koji je naredio da su od tada pa nadalje zabranjene sve riskatne operacije na Atlantiku koje bi uključivale kapitalne brodove. Ta je odluka označila kraj ofenzivnih operacija površinskih brodova u Atlantiku tijekom Drugoga svjetskog rata, koje će od tog trenutka pa sve do kraja rata nastaviti podmornice. Raeder je u svojoj autobiografiji preuzeo punu odgovornost za gubitak „Bismarcka“, te je zabilježio da je odluka da pošalje „Bismarcka“ u Atlantik bila „jedna od najtežih odluka koje sam morao donijeti tijekom rata“.²³⁴ Uspjeh britanskih nosača aviona i zrakoplova u „lovu“ na „Bismarcka“ pokazao je važnost mornaričkog zrakoplovstva u modernom pomorskom ratovanju. Iako su Raeder i Hitler to priznali, te su se čak i složili da bi se trebala dovršiti izgradnja njemačkog nosača aviona „Graf Spee“, bilo je ipak malo prekasno.²³⁵ Zbog popravaka i remonta većine kapitalnih brodova nove pomorske operacije nisu bile moguće prije početka 1942. godine.

6. POMORSKE OPERACIJE *KRIEGSMARINE* OD INVAZIJE NA SSSR DO PROSINCA 1942. G.

6.1. Raederova „Meditranska strategija“ nasuprot „Hitlerove“ invazije na SSSR

Raeder je još početkom rujna 1940. godine gledao na Sredozemno more kao „bojište“ u kojem bi Njemačka mogla „indirektno“ nastaviti rat protiv Velike Britanije. Posebnu važnost pridodao je osvajanju Gibraltara (a kasnije i Sueskog kanala i Malte), nakon čega bi Njemačka kontrolirala ulaz u Sredozemno more i čime bi sva britanska trgovina i promet, koji su išli preko Sueskog kanala, bili zaustavljeni.²³⁶ Sjeverna Afrika (a time i cijelo Sredozemno more) bi potom

²³³ BROWER, Jack, *The Battleship Bismarck*, 2005.: 8-11.

²³⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 353, 356.

²³⁵ Izbijanjem rata nosač aviona „Graf Spee“ bio je gotov završen, no dovršetak izgradnje je prekinut jer *Luftwaffe* nije dizajnirao i razvio prikladne zrakoplove za uporabu na nosaču. (BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 183-184.)

²³⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 335; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 154.

došla pod kontrolu Sila Osovina te bi njemački pristup važnim sirovinama iz Afrike bio osiguran.²³⁷ Krajem rujna Raeder je Hitleru naglasio da, ako se Njemačka namjeravala koncentrirati na poraz Velike Britanije, „pitanje Mediterana“ mora se riješiti na sve načine i bez odgađanja tijekom zimskih mjeseci 1940.-1941., prije nego će se SAD biti u mogućnosti efektivno umiješati.²³⁸ Međutim, pomorske operacije na Atlantiku i dalje su imale prednost u nastojanjima da se porazi Veliku Britaniju.

Hitler je već tada (u rujnu 1940.), prema Raederu, imao namjeru „učiniti nešto po pitanju SSSR-a“. Raeder se oštro protivio bilo kakvom sukobu sa Sovjetima jer je smatrao da vođenje rata na dvije fronte (kao u Prvome svjetskom ratu) ne bi bilo pametno. Iako bi rat protiv SSSR-a primarno bio zadaća vojske i zrakoplovstva, *Kriegsmarine* bi svejedno trebala poslati lake snage (kojih je manjkalo) u Baltičko more kako bi zaštitila njemačke luke i morski prijevoz od ruskih napada.²³⁹ Međutim, unatoč Raederovom upozoravanju Hitler je u prosincu 1940. g. donio „neopozivu“ odluku kojom je odlučio da će napasti SSSR sljedeće godine. Kao razlog je naveo „sprječavanje da Rusija postane opasnost na kontinentu u budućnosti“.²⁴⁰

S obzirom da je stanje u istočnom Mediteranu postajalo sve gore (Talijani su pretrpjeli nekoliko teških poraza od strane Britanaca), Raeder je krajem prosinca ponovno nagovarao Hitlera da odustane od Rusije i da se posveti ratu protiv Velike Britanije, te da pošalje dodatne snage u pomoć Italiji na Mediteranu.²⁴¹ Iako je u veljači 1941. g. pristao poslati Afrički Korpus pod zapovjedništvom generala Erwina Rommela u sjevernu Afriku (da pomogne Talijanima), Hitlerovu odluku o napadu na SSSR više nije bilo moguće promijeniti. Nakon što je Italija prethodno napala Grčku u listopadu 1940. g., do travnja 1941. g. doživjela je katastrofu i invazija Grčke je u potpunosti propala. Hitler je zatim odlučio riješiti pitanje Jugoslavije i Grčke istovremenim napadima na te države početkom travnja. Čak ni ove „sporedne“ operacije nisu ga odvratile od napada na Rusiju koji je započeo rano ujutro 22. lipnja 1941. godine operacijom kodnog naziva „Barbarossa“. Njemačka je tada ponovno bila suočena sa ratom na dvije fronte.

²³⁷ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 160.

²³⁸ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 162.

²³⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 335-336.

²⁴⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 337; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 167.

²⁴¹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 338.

Raeder je razočarano zapisao da je Hitler donio odluku „u korist kontinentalnog rata protiv Rusije, a ne pomorskog rata protiv Engleske“.²⁴²

Glavna zadaća *Kriegsmarine* u sukobu sa SSSR-om bilo je spriječiti izlazak ruskih pomorskih snaga iz Baltičkoga mora. To je uspješno postignuto polaganjem pomorskih mina. Nakon što su ruske pomorske snage pretrpjele teške gubitke od njemačkih mina, povukle su se u Kronstadt i Lenjingrad te više nisu bile prijatna.²⁴³ Osim Baltičkoga mora, nova pomorska bojišta otvorila su se i u Crnome moru te Arktičkome oceanu. *Kriegsmarine* je kopnenim putem i Dunavom u Rumunjsku poslala lake pomorske snage koje su trebale pomoći maloj rumunjskoj mornarici. S druge strane, baze koje je *Kriegsmarine* dobila na sjeveru Norveške nakon operacije „Weserübung“ poslužile su kao odlična „odskočna daska“ za napade na britanske konvoje (kojima su opskrbljivali SSSR municijom i drugim potrepštinama) koji su uskoro krenuli prema lukama Murmansk i Arhangelsk.

Bez obzira što je operacija „Barbarossa“ od lipnja 1941. g. imala prednost nad svim drugim operacijama Raeder nije odustajao od svog zalaganja za „Meditersku strategiju“. Prema Birdu, neuspjeh u ostvarivanju brze pobjede na Istoku, u kombinaciji s razvojem situacije u Mediteranu i podmorničkom ratu, te ulazak Japana i SAD-a u rat u prosincu 1941. g., pružile su Raederu posljednju priliku da utječe na njemački strateški smjer i slijedi svoju globalnu diverzijsku strategiju.²⁴⁴ Raeder je tijekom srpnja i rujna 1941. g. (ali i tijekom 1942. godine) u više navrata pokušao Hitlera uvjeriti o važnosti Mediterana i Atlantika za pobjedu u ratu. Međutim Hitler, tada već u potpunosti okrenut prema ratu protiv SSSR-a, smatrao je sva druga bojišta „sekundarnima“. Sve je očitija bila činjenica da će ishod rata za Njemačku, protivno Raederovim nadanjima, biti odlučan na kontinentu.

Osim što nije uspio Hitlera nagovoriti da podupre njegove zamisli, Raeder se našao suočen sa sve češćim Hitlerovim uplitanjem u pomorska pitanja. Ignorirajući Raederovo protivljenje, Hitler je inzistirao da se u Mediteran pošalju podmornice koje bi olakšale pritisak na Rommela u sjevernoj Africi, te je u rujnu 1941. g. predložio da se svi kapitalni brodovi pošalju u obranu Norveške.²⁴⁵ Slanje podmornica iz Atlantika u Mediteran znatno je oslabilo ofenzivne sposobnosti

²⁴² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 339.

²⁴³ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 340.

²⁴⁴ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 168.

²⁴⁵ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 169-170.

Kriegsmarine u bitci za Atlantik. S druge strane, iako je slanje kapitalnih brodova iz Francuske u Norvešku za sada bila samo sugestija, Hitler će na provedbi inzistirati tijekom 1942. godine.

6.2. Operacija „Zerberus“ i povlačenje kapitalnih brodova u Norvešku

Godina 1942. se u historiografiji smatra „prekretnicom“ Drugoga svjetskog rata.²⁴⁶ Iako je ta prekretnica bila usko povezana uz rat na kopnu, u ratu na moru također je došlo do vrlo važnih promjena koje će presudno utjecati na Raedera i njegovu *Kriegsmarine*. Gubitak „Bismarcka“ imao je presudan utjecaj na vođenje pomorskih operacija, no Raeder nije planirao prestati s vođenjem ofenzivnih operacija u „bližim vodama Atlantika“ bez obzira što, prema Hitlerovoj naredbi, više nije smio slati kapitalne brodove u Atlantik.²⁴⁷ Ostanak njemačkih kapitalnih brodova u francuskim lukama postao je ozbiljno ugrožen zbog neprestanih zračnih napada od strane Britanaca. Dok je Raeder planirao brodove vratiti u njemačke luke, Hitler je, zbog straha od britanskog pokušaja invazije Norveške, inzistirao da se brodovi premjeste u Norvešku gdje bi služili kao zaštita od britanske invazije.²⁴⁸ Premještanje kapitalnih brodova iz Francuske u Njemačku ili Norvešku bio bi vrlo opasan. Iako se Raeder složio da bi „Prinz Eugen“ mogao uspješno proći kroz La Manche, Hitler je predložio da se svi kapitalni brodovi kroz La Manche vrate u njemačke luke odakle bi bili premješteni dalje u Norvešku. Raeder se oštro protivio ovakvom potezu, no nije imao izbora nakon što mu je Hitler zaprijetio povlačenjem brodova iz službe.²⁴⁹

Operacija kodnog naziva „Zerberus“ koja je uslijedila izvršena je s odlučujućim uspjehom. U razdoblju između 11. i 12. veljače 1942. g. bojni brodovi „Scharnhorst“ i „Gneisenau“, teška krstarica „Prinz Eugen“ i njihova pratnja uspješno su (uz manja oštećenja i „pod nosom“ Britanaca) iz Bresta, kroz La Manche i Doverski prolaz, stigli u njemačke luke. Bez obzira što je operacija bila izvrstan uspjeh *Kriegsmarine*, ovdje je prikladno navesti citat Winstona Churchilla

²⁴⁶ Od 1942. g. rat se sve više okretao u korist Saveznika, dok je Njemačka prešla u defenzivu. Važni događaji koji su označili prekretnicu bili su druga bitka kod El-Alameina i iskrcavanje Saveznika u sjevernoj Africi (operacija „Torch“) te početak famozne bitke kod Staljingrada u sklopu njemačke ljetne ofenzive (operacija „Fall Blau“) na Istočnom frontu.

²⁴⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 359.

²⁴⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 359; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 184.

²⁴⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 360; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 185.

koji je nakon operacije „Dynamo“ (evakuacije savezničkih trupa iz Dunkerquea 1940. g.) rekao da se „ratovi ne dobivaju evakuacijama“. Operacija „Zerberus“ je bila upravo to, evakuacija njemačkih kapitalnih brodova iz francuskih luka nakon čega je i službeno prekinuta svaka mogućnost njemačke mornarice da vrši ofenzivne akcije (s kapitalnim brodovima) u Atlantiku, što je posljedično označilo kraj bitke za Atlantik. Sam Raeder priznaje da je ova operacija „u taktičkome smislu bila veliki uspjeh, ali u strateškome potpuno povlačenje“.²⁵⁰

Kapitalni brodovi koji su evakuirani iz Francuske uskoro su se pridružili ostatku flote koja je već od siječnja bila stacionirana u sjevernoj Norveškoj.²⁵¹ Raeder se od tog trenutka usredotočio na operacije protiv savezničkih konvoja koji su, ploveći sjevernom obalom Norveške, prevozili pomoć za SSSR. U ožujku 1942. g. „Tirpitz“ je trebao napasti saveznički konvoj, ali nije uspio ostvariti kontakt s konvojem zbog jake oluje i magle. Međutim, sama činjenica da je „Tirpitz“ bio prisutan u Norveškoj natjeralo je Britance da zatraže pomoć kako bi zaštitili konvoje, nakon čega su im amerikanci poslali dva bojna broda. Tijekom srpnja došlo je do velikog uspjeha za *Kriegsmarine* kada su njemački zrakoplovi i podmornice potopili 22 od 33 broda koji su plovili u konvoju PQ-17, nakon čega su Saveznici ukinuli konvoje za Murmansk sve do jeseni 1942. godine.²⁵² Međutim, nemogućnost kapitalnih brodova da aktivno sudjeluju u toj operaciji dodatno je ojačala Hitlerovo mišljenje da su kapitalni brodovi bili „beskorisni“. Za Hitlera, dva prioriteta mornarice u tom trenutku bili su podmornički rat i obrana Norveške.²⁵³

6.3. Bitka na Barentsovom moru

U sjeni katastrofalne situacije u kojoj se našla njemačka VI. armija u Staljingradu, Raeder je u studenom 1942. g. planirao novi napad na saveznički konvoj (operacija „Regenbogen“). Uz uvjerenje da je konvoj (naziva JW 51B) bio samo lakše čuvan od strane Saveznika, Hitler je

²⁵⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 361; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 186.

²⁵¹ Osim „Gneisenau“, koji je pretrpio teška oštećenja tijekom britanskog zračnog napada te je ostao izvan službe do kraja rata. Od siječnja 1942. g. u sjevernoj Norveškoj nalazili su se bojni brod „Tirpitz“, „džepni“ bojni brodovi „Admiral Scheer“ i „Lützow“ („Deutschland“ je preimenovan u „Lützow“ 1940. godine), teška krstarica „Admiral Hipper“, laka krstarica „Köln“ i jedna divizija razarača. (RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 361.)

²⁵² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 368-369; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 188.

²⁵³ BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 189.

odobrio operaciju te je željno iščekivao vijesti o njenom napretku. Njemačka operativna grupa pod zapovjedništvom viceadmirala Oskara Kummetza sastojala se od teške krstarice „Admiral Hipper“, „džepnog“ bojnog broda „Lützow“ i šest razarača. Tijekom operacije, koja je izvršena 31. prosinca 1942. g., potopljen je jedan britanski razarač i jedan minolovac dok su Nijemci izgubili jedan razarač te je „Admiral Hipper“ bio oštećen. Kummetz je vrlo brzo, zbog straha od protivničkih torpeda, prekinuo napad u skladu sa zapovijedima da ne riskira kapitalne brodove. Kao posljedica te odluke njemački brodovi nisu uspjeli potopiti ni oštetiti niti jedan brod iz konvoja, te je cijeli konvoj sigurno stigao na svoje odredište u Rusiji. Dok je bitka još trajala, jedna njemačka podmornica uspjela je javiti Berlinu da je „cijelo nebo crveno“. Zbog nedostatka dodatnih informacija ta je dojava u Berlinu protumačena kao da je britanski konvoj u plamenu. Međutim, „crvena svjetlost“ bila je rezultat polarne svjetlosti tipične za to područje u to doba godine. Kada su točne informacije stigle iz Norveške, Raeder je nazvao viceadmirala Theodora Kranckea (stalnog predstavnika Vrhovnog zapovjednika mornarice pri *Führerovom* Glavnom stožeru) u Vučjoj jazbini (Hitlerov stožer kraj Rastenburga u Istočnoj Pruskoj) da mu objasni što se u stvarnosti dogodilo. Međutim, Krancke nije o tome obavijestio Hitlera, navodno u želji da ne upropasti proslavu nove godine. Hitler je zatim te večeri na radiju objavio da je „zadnjeg dana 1942. godine. Kriegsmarine ostvarila veliku pobjedu i uništila cijeli Saveznički konvoj“.²⁵⁴

Hitler je za pravi ishod bitke saznao, ni manje ni više, nego slušajući britanski radio koji je izvijestio da su njemački brodovi uspješno odbijeni nakon neuspjelog napada te da je konvoj prošao neoštećen. Nakon toga, razbjesnjeli Hitler je na viceadmiralu Kranckeu istresao sve svoje frustracije vezane uz kapitalne brodove i mornaricu općenito. Optužio je mornaricu da mu je namjerno uskratila informacije, najavio je svoju namjeru da sve kapitalne brodove pošalje na rezalište te je izjavio da su kapitalni brodovi bili potpuno beskorisni. Zatim je Raederu preko telefona naredio da se odmah osobno pojavi u Vučjoj jazbini kako bi se opravdao.²⁵⁵

²⁵⁴ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 369-370; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 190-191; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 216-217.

²⁵⁵ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 370; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 192; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 217.

7. RAEDEROVA OSTAVKA, KRAJ RATA I SUĐENJE U NÜRNBERGU

U nadi da će se Hitler smiriti, te da stigne prikupiti sve potrebne informacije, Raeder je u Vučju jazbinu stigao tek 6. siječnja 1943. godine. Pretpostavljao je da će Hitler tražiti njegovu ostavku na mjesto vrhovnog zapovjednika *Kriegsmarine*. Raeder navodi da je Hitler, u prisutnosti generalfeldmaršala Keitela i dvojice stenografa, održao jednosatni monolog te da mu je temeljito „očitao bukvicu“: „nakon što je ponovio optužbu da mu je mornarica namjerno uskratila informacije nastavio je napadati mornaricu na zao i drzak način. Podcijenio je njezino osnivanje, omalovažavao je svaku njezinu ulogu od 1864. te je izjavio da je, izuzev podmornica, cijela povijest njemačke mornarice bila uzaludna. Prije su kapitalni brodovi bili Hitlerov poseban ponos i interes, a sada ih je proklinjao kao potpuno beskorisne... Nadalje je izjavio da kapitalni brodovi više nemaju operativnu vrijednost, te da bi trebali biti povučeni iz službe, a njihovo naoružanje iskorišteno za obalnu obranu. Na kraju je čak kritizirao potapanje njemačke flote u Scapa Flowu (1919. g.) te je napao duh i moral mornarice, koje je do tada uvijek hvalio. Bilo je zapanjujuće očito da je cijeli ovaj klevetnički govor protiv mornarice kojom sam ja zapovijedao bio namijenjen samo jednoj stvari - da me se osobno uvrijedi“.²⁵⁶

Raedera, koji je izgradnju flote (a time i cijele mornarice) između dva svjetska rata smatrao svojim „životnim djelom“, su Hitlerove riječi jako povrijedile. Nakon što je Hitler završio svoj monolog Raeder je zatražio da razgovaraju nasamo. Ponudio je Hitleru svoju ostavku na mjesto vrhovnog zapovjednika *Kriegsmarine*, s obzirom da je Hitler naznačio da je bio nezadovoljan i da je izgubio povjerenje u njega. Bez tog povjerenja nije mogao nastaviti svoju funkciju. Nadalje je izjavio da je bio već star (tada je imao 66 godina), da mu zdravlje nije bilo najbolje, te je ustanovio da je vrijeme da mlađi čovjek zauzme njegovo mjesto. Hitler se zatim pokušao smiriti i ublažiti svoje primjedbe. Reкао je da nije mislio osuditi mornaricu u cjelini nego samo kapitalne brodove. Molio je Raedera da shvati da će u ovom kritičnom trenutku (pred pad Staljingrada) njegova ostavka na njega baciti još jednu tešku odgovornost. Međutim, Raeder, čiji je autoritet došao u pitanje, više nije mogao nastaviti vršiti svoju funkciju. U namjeri da šira javnost ne sazna za njihove nesuglasice, te da olakša promjenu zapovjedništva za mornaricu, Raeder je odlučio da će se povući sa funkcije vrhovnog zapovjednika pod okolnostima koje će biti najlakše za Hitlera.

²⁵⁶ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 370-371.

Predložio je da njegovo povlačenje sa funkcije bude 30. siječnja 1943. g., na desetu godišnjicu Hitlerova dolaska na vlast i njegove službe kao vrhovnog zapovjednika mornarice pod Hitlerovom vladom. Hitler je to prihvatio te ga je tražio da napismeno predloži dva kandidata za koje je smatrao da bi ga mogli naslijediti. Prvi kandidat kojeg je Raeder predložio bio je generaladmiral Rolf Carls (vrhovni zapovjednik Mornaričke skupine Sjever), za kojeg je smatrao da bi bio idealan nasljednik zbog njegova karaktera, velikog poznavanja administracije i problema pomorskog ratovanja. Drugi kandidat bio je admiral Karl Dönitz (zapovjednik Podmorničke flote) koji je, prema Raederu, bio najveći autoritet kada su u pitanju podmornice i podmorsko ratovanje. Ako je Hitler planirao dati podmornicama prednost Dönitz je bio najbolji kandidat.²⁵⁷ Bilo je očito da je Raeder preferirao generaladmirala Carlsa kao svog nasljednika.

Hitler je na kraju izabrao mlađeg i energičnijeg Dönitza. Raeder je bio posebno zadovoljan činjenicom da je Dönitz ubrzo uspio Hitlera odgovoriti od odluke da sve kapitalne brodove pošalje na rezalište. Dana 30. siječnja Raeder je stigao u Vučju jazbinu kako bi službeno predao svoju ostavku. Raeder navodi da je Hitler ostavku prihvatio u „najprijateljskijim uvjetima“ te je, kao znak zahvale, Raederu dao počasnu funkciju Admirala Inspektora *Kriegsmarine* Velikog Njemačkog *Reicha* (*Admiralinspekteur der Kriegsmarine des Großdeutschen Reiches*).²⁵⁸ Ta je funkcija bila ceremonijalna i nije nosila nikakvu stvarnu moć. Raeder je tom prilikom također rekao Hitleru: „Molim Vas, zaštitite mornaricu i mog nasljednika od Göring!“.²⁵⁹ Hitler je Raederu na odlasku rekao da u budućnosti planira u potpunosti iskoristiti njegovu pomoć i savjete. No, to se nije nikada dogodilo. Samo je u dva navrata zvao Raedera da učini nešto. Prvi puta bilo je u rujnu 1943. g. kada je Raeder predvodio njemačku delegaciju na sprovodu bugarskog cara Borisa III. Drugi puta, Raeder je putovao u Budimpeštu kako bi mađarskom regentu Miklosu Horthyju uručio motorni čamac kao poklon od Hitlera.²⁶⁰

²⁵⁷ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 373; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 202-204; THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, 1990.: 217-218.

²⁵⁸ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 374; HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1990.: 79; HILDEBRAND, Hans H., *Die organisatorische Entwicklung der Marine Nebst Stellenbesetzung 1848 bis 1945, Band 1*, Biblio Verlag, Osnabrück, 2000.: 99.

²⁵⁹ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 247; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 197.

²⁶⁰ RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 374.

Ubrzo nakon kapitulacije Njemačke 8. svibnja 1945. g., Raeder je pao u sovjetsko zarobljeništvo. Zajedno sa suprugom odvezen je u Moskvu gdje se nalazio sve do početka suđenja u Nürnbergu. Na suđenju u Nürnbergu (studeni 1945. - listopad 1946. g.) Raeder je optužen po točkama 1 (sudjelovanje u zajedničkom planu ili zavjeri za izvršenje zločina protiv mira), 2 (planiranje, pokretanje i vođenje agresorskih ratova i drugih zločina protiv mira) i 3 (ratni zločini uključujući kršenje zakona i običaja ratovanja).²⁶¹ Nakon što ga je sud proglasio krivim na temelju sve tri točke, Raeder je osuđen na doživotan zatvor. Zbog svoje starosti želio je da ga smaknu (strijeljanjem), ali ta mu je molba odbijena.²⁶² Raeder je iz zatvora Spandau pušten u rujnu 1955. g. zbog slabog zdravlja. Umro je u Kielu 6. studenog 1960. g. u dobi od 84 godine.

8. ZAKLJUČAK

Tijekom svoje 49-godišnje službe u njemačkoj mornarici veliki admiral Erich Raeder istakao se kao jedan od najvećih njemačkih pomorskih zapovjednika u povijesti. Već od ranih početaka bilo je jasno kako je Raeder tip časnika koji će daleko dogurati unutar mornarice. Tome svjedoči činjenica da je prije početka Prvoga svjetskog rata služio na carskoj jahti, što je inače bilo rezervirano samo za određene časnike koji su bili usko povezani sa carskom obitelji ili su, kao u Raederovom slučaju, bili iznimno talentirani i vrijedni časnici koje je čekala blistava karijera unutar mornarice. Tijekom Prvoga svjetskog rata Raeder je vrlo uspješno služio kao šef stožera admirala Franza von Hippera koji je kasnije imao samo riječi hvale za njega. U razoblju nakon rata neprestano je napredovao prema sve višim funkcijama unutar mornarice. To nije prošlo nezamijećeno te je 1928. g. postao vrhovni zapovjednik njemačke mornarice, funkcija na kojoj će se zadržati punih 14 godina.

U svome autoritarnom i tradicionalnom stilu vođenja uvijek je na umu imao dobrobit mornarice i njen neprestani napredak. Međutim, to je kasnije rezultiralo činjenicom da je Raeder koristio sva sredstva koja su mu bila na raspolaganju kako bi za mornaricu osigurao dugoročne ciljeve i napredak, često ne uzimajući u obzir širu političku, vojnu i ekonomsku situaciju.

²⁶¹ Raeder nije bio optužen za točku 4 (zločini protiv čovječnosti).

²⁶² RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, 2001.: 398-400; BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, 2006.: 219.

Primjerice, u razdoblju Trećeg Reicha Raeder je bio spreman ignorirati Hitlerovu zlonamjernu unutarnju i vanjsku politiku dok god je mogao osigurati dugoročne ciljeve za mornaricu. Nakon sramotnog poraza u Prvome svjetskom ratu, te potapanja carske flote u Scapa Flowu, Raeder je neumorno radio na ponovnoj izgradnji njemačke flote koja je bila strogo ograničena odrednicama Versailleskog mirovnog sporazuma. Osim toga, mornaricu je reorganizirao na način da je ponovno postala pouzdana grana njemačkih oružanih snaga, te ju je javnost percepirala kao takvu. Zbog straha od prijetnje komunizma, i u želji da vlast u Njemačkoj preuzme snažna ličnost, podržao je dolazak Adolfa Hitlera na vlast 1933. godine. S obzirom da se Hitler nije razumio u mornaricu i pitanja pomorskog ratovanja dao je Raederu „odriješene ruke“ da mornaricu vodi na način za koji je on mislio da je najispravniji. Činjenica da je Hitler tek sredinom Drugoga svjetskog rata počeo kritizirati Raedera i mornaricu dokazuje da je do tog trenutka bio i više nego zadovoljan Raederom i njegovim vodstvom mornarice, te ga zbog njegove stručnosti i dugovječnosti na poziciji vrhovnog zapovjednika mornarice nije imao potrebu smijeniti.

Dolaskom na vlast Hitlera, koji je ubrzo počeo kršiti odrednice Versailleskog sporazuma i ponovno naoružavati Njemačku, mornarica je pod Raederom krenula u još ambiciozniji plan izgradnje i širenja. To je kulminiralo „Planom Z“ iz 1939. g. koji je do 1944. g. predviđao izgradnju velike pomorske flote, nakon čega bi Njemačka postala jedna od najvećih svjetskih pomorskih sila. Iako danas možemo zaključiti, uzevši u obzir ishod Drugoga svjetskog rata, da je takav plan uistinu bio fantazija i utopijski, nitko ne može sa sigurnošću tvrditi da nije mogao biti realiziran u slučaju da rat nije izbio 1939. godine. Nakon što su prvi bojni brodovi klase *Bismarck* porinuti u prvoj polovici 1939. g. Hitler je Raedera promaknuo u najviši čin njemačke mornarice (veliki admiral). Bila je to godina njegova „trijumfa“ i vrhunac njegove karijere, nakon čega je mogao s rastućim optimizmom gledati na budućnost.

Izbijanjem Drugoga svjetskog rata u rujnu 1939. g., nakon što ga je Hitler u više navrata uvjeravao da do rata neće doći prije 1944., Raeder se morao prilagoditi nastaloj situaciji i svoju inferiorniju mornaricu pripremiti za sukob sa najjačom pomorskom silom na svijetu, Velikom Britanijom. Kasnije su oni, koji su se zalagali za podmornice i podmorničko ratovanje, Raedera kritizirali zbog toga što je „slijepo vjerovao“ da je bojni brod najvažnije „oružje“ pomorskog ratovanja. Međutim, uspjesi koje su Raeder i njegova mornarica (uključujući kapitalne brodove), unatoč brojčanoj inferiornosti, postigli tijekom rata dokazala je da je Raeder bio sposoban razviti

novе i moderne strategije i voditi pomorski rat na naćin koji je *Kriegsmarine* omogućio da postigne velike uspjehe koje nitko nije oćekivao. Raeder je bio veliki pobornik velikog admirala Alfreda von Tirpitz, njegovog programa izgradnje flote prije Prvoga svjetskog rata i u konaćnici njegove pomorske strategije, te se moće zakljućiti da ga je smatrao nekom vrstom mentora. No, Raeder je dokazao da je mogao uzeti pozitivne aspekte iz Tirpitzovih odluka i strategija te ih implementirati u vlastite, što je rezultiralo velikim uspjesima u njegovom voćenju mornarice tijekom Drugoga svjetskog rata. Raeder je, tijekom razdoblja u kojem je vodio mornaricu, svog „duhovnog mentora“ Tirpitz nesumnjivo nadmašio u svim aspektima.

Veliki uspjesi *Kriegsmarine* tijekom 1939. i 1940. godine bili su zasjenjeni gubitcima velikih kapitalnih brodova („Admiral Graf Spee“ 1939. i „Bismarck“ 1941. g.), nakon ćega se Raeder sućio sa sve većim i sve ćešćim uplitanjem u pomorska pitanja od strane Hitlera. Osim što su se sukobili oko strategije koja bi, prema njihovim mišljenjima, dobila rat (Hitler je bio za kontinentalnu strategiju te je SSSR smatrao najvećim njemaćkim protivnikom, dok je Raeder bio za atlantsku i mediteransku strategiju te je Veliku Britaniju smatrao najvećim protivnikom), Hitler je sve ćešće donosio odluke koje su se ticale mornarice (rasporećivanje ratnih brodova i podmornica, vršenje pomorskih operacija i sl.) i njezinog operativnog djelovanja, a koje su bile u potpunoj suprotnosti s Raederovim odlukama. Na kraju se pokazalo da Raeder nije bio u mogućnosti uspješno se usprotiviti Hitleru što je rezultiralo njegovom ostavkom u sijećnju 1943. godine. S pravom se moće smatrati da je, kada je u pitanju pomorski aspekt Drugoga svjetskog rata i sudjelovanje *Kriegsmarine* u istome, poslijeratna historiografija, usredotoćivši se iskljućivo na Dönitz i njegove podmornice, nanijela „povijesnu nepravdu“ Raederu koji je bio najviše zaslućan za mećuratnu izgradnju i razvoj njemaćke mornarice, te posljedićno i za njezine uspjehe tijekom rata. Da nije bilo njega, pitanje je u kakvom bi stanju i pripravnosti *Kriegsmarine* doćekala izbivanje Drugoga svjetskog rata. Mećutim, kao što je pokazano u ovome radu, Raeder je nesumnjivo radio greške i potezao krive poteze, ali nije bio jedini. I drugi vojni zapovjednici, a posebice Hitler (kao vrhovni zapovjednik orućanih snaga i od prosinca 1941. g. vrhovni zapovjednik vojske), donosili su krive odluke koje su na kraju rezultirale porazom Njemaćke u Drugome svjetskom ratu.

9. BIBLIOGRAFIJA

Izvori

1. RAEDER, Erich, *Grand Admiral*, Da Capo Press, Boston, 2001.
2. *Rangliste der Deutschen Reichsmarine für das Jahr 1923*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1923.
3. *Rangliste der Deutschen Reichsmarine für das Jahr 1925*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1925.
4. *Rangliste der Deutschen Reichsmarine für das Jahr 1929*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1929.
5. *Rangliste der Deutschen Kriegsmarine für das Jahr 1938*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1938.
6. *Rangliste der Deutschen Kriegsmarine für das Jahr 1942*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, 1942.

Objavljeni izvori

1. SHOWELL, Jak Mallmann, (ur.), *Fuehrer Conferences on Naval Affairs 1939-1945*, The History Press, Stroud, 2015.

Literatura

1. BIRD, Keith W., *Erich Raeder: Admiral of the Third Reich*, Naval Institute Press, Annapolis, 2006.
2. BROWER, Jack, *The Battleship Bismarck*, Naval Institute Press, Annapolis, 2005.
3. DILDY, Douglas C., *Denmark and Norway 1940: Hitler's boldest operation*, Osprey Publishing, Oxford, 2007.
4. DÖRR, Manfred, *Die Ritterkreuzträger der Überwasserstreitkräfte der Kriegsmarine, Band 2: L-Z*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1996.
5. GILBEY, Joseph, *Kriegsmarine: Admiral Raeder's Navy*, Hillsburgh, 2005.

6. GROOSS, Poul, *The Naval War in the Baltic 1939-1945*, Seaforth Publishing, Barnsley, 2017.
7. HAARR, Geirr H., *The German Invasion of Norway, April 1940*, Naval Institute Press, Annapolis, 2009.
8. HELLWINKELL, Lars, *Hitler's Gateway to the Atlantic: German Naval Bases in France 1940-1945*, Seaforth Publishing, Barnsley, 2014. (online izdanje)
9. HEWITT, Geoff, *Hitler's Armada*, Pen & Sword Books Ltd, Barnsley, 2008. (online izdanje)
10. HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 2: H-O*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1989.
11. HILDEBRAND, Hans H.; HENRIOT, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849-1945, Band 3: P-Z*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1990.
12. HILDEBRAND, Hans H., *Die organisatorische Entwicklung der Marine Nebst Stellenbesetzung 1848 bis 1945, Band 1*, Biblio Verlag, Osnabrück, 2000.
13. HILDEBRAND, Hans H., *Die organisatorische Entwicklung der Marine Nebst Stellenbesetzung 1848 bis 1945, Band 2*, 2000.
14. KONSTAM, Angus, *Sink the Tirpitz 1942-44: The RAF and Fleet Air Arm duel with Germany's mighty battleship*, Osprey Publishing, Oxford, 2018.
15. KONSTAM, Angus, *U-47 in Scapa Flow: The Sinking of HMS Royal Oak 1939*, Bloomsbury Publishing, Oxford, 2015.
16. LUNDE, Henrik O. *Hitler's Pre-Emptive War: The Battle for Norway, 1940*, Casemate Publishers, Philadelphia, 2010. (online izdanje)
17. MATTHEWS, Rupert, *Hitler: Military Commander*, Arcturus Publishing Limited, London, 2017. (online izdanje)
18. MURFETT, Malcolm, *Naval Warfare 1919-1945: An operational history of the volatile war*

- at sea*, Routledge, Abingdon, 2008. (online izdanje)
19. PADFIELD, Peter, *Dönitz: The Last Führer*, Thistle Publishing, London, 2013.
 20. PFANNES, Charles E.; SALAMONE, Victor A., *The Great Admirals of World War II, Volume II: The Germans*, Zebra Books, New York, 1984.
 21. SHOWELL, Jak Mallmann, *German Navy Handbook 1939-1945*, Sutton Publishing, Stroud, 2002.
 22. SHOWELL, Jak Mallmann, *Hitler's Navy: A Reference Guide to the Kriegsmarine 1935-1945*, Seaforth Publishing, Barnsley, 2009. (online izdanje)
 23. THOMAS, Charles S., *The German Navy in the Nazi Era*, Naval Institute Press, Annapolis, 1990.
 24. VON DER PORTEN, Edward P., *The German Navy in World War II*, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1969.
 25. WINKLARETH, Robert J., *The Battle of the Denmark Strait*, Casemate Publishers, Philadelphia, 2012. (online izdanje)
 26. WRAGG, David, *Fighting Admirals of The Second World War*, Pen & Sword Books Ltd, Barnsley, 2009. (online izdanje)

Internetski izvori

1. *Deutsche Biographie*, s. v. „Levetzow, Magnus“, <https://www.deutsche-biographie.de/sfz50811.html>, pristup ostvaren 20. kolovoza 2020.
2. *Encyclopedia Britannica*, s. v. „Battle of Jutland“, <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Jutland>, pristup ostvaren 31. srpnja 2020.
3. *Hrvatska enciklopedija*, s. v. „drednot“,

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=16217>, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.

4. *Hrvatska enciklopedija*, s. v. „Kappov puč“,

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30336>, pristup ostvaren 6. kolovoza 2020.

5. *Hrvatska enciklopedija*, s. v. „Reichstag“,

<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52289>, pristup ostvaren 17. kolovoza 2020.

6. JONES, Mark, *International Encyclopedia of the First World War*, s. v. „Kiel Mutiny“,

https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/kiel_mutiny, pristup ostvaren 3. kolovoza 2020.

7. *Treaty of Versailles*, „Part V—Military, Naval and Air Clauses“, Article 181, 1919.,

https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Versailles/Part_V, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.

8. *Treaty of Versailles*, „Part V—Military, Naval and Air Clauses“, Article 183, 1919.,

https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Versailles/Part_V, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.

9. *Treaty of Versailles*, „Part V—Military, Naval and Air Clauses“, Article 190, 1919.,

https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Versailles/Part_V, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.

10. *Treaty of Versailles*, „Part V—Military, Naval and Air Clauses“, Article 191, 1919.,

https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Versailles/Part_V, pristup ostvaren 5. kolovoza 2020.